

Conférence des Cours constitutionnelles européennes
Conference of European Constitutional Courts
Konferenz der europäischen Verfassungsgerichte
Конференция Европейских Конституционных Судов

Constitutional Justice: Functions and relationship with the other public authorities

Riigikohus

I. – The Constitutional Court’s relationship to Parliament and Government

1. The role of Parliament (as the case may be, of the Government) in the procedure for appointing judges to the constitutional court. Once appointed, can judges of the constitutional court be revoked by that same authority? What could be the grounds/reasons for such revocation?

Riigikohtu kohtuniku nimetab ametisse Riigikogu Riigikohtu esimehe ettepanekul. Riigikohtu esimees kuulab enne ära Riigikohtu üldkogu ja kohtute haldamise nõukoja arvamuse kandideerija kohta. (Kohtute seaduse¹ § 55 lg 4). Põhiseaduse § 65 p 7 alusel nimetab Riigikogu Vabariigi Presidendi ettepanekul ametisse ka Riigikohtu esimehe.

Kohtute seaduse (KS) § 29 lõike 1 kohaselt on Riigikohtus põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium, kuhu kuulub üheksa riigikohtunikku (kes kuuluvad ühtlasi kas tsiviil-, haldus- või kriminaalkolleegiumisse). Tegemist on konstitutsioonikohtule vastava organiga. Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt on kolleegiumi esimeheks Riigikohtu esimees ja teised liikmed nimetab riigikohtunike seast Riigikohtu üldkogu. Tulenevalt KS § 29 lõikest 3 sätestatakse põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi liikmete volituste tähtaeg ja nende asendamise kord Riigikohtu kodukorras. Riigikohtu kodukorra punkti 29 kohaselt nimetab Riigikohtu üldkogu Riigikohtu esimehe ettepanekul igal aastal kaks uut põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi liiget, arvestades haldus-, kriminaal- ja tsiviilkolleegiumi seisukohta ning nende kolleegiumide võimalikult võrdset esindatust põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumis, ja vabastab kaks staažikamat liiget põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi liikme kohustustest. Riigikohtu kodukorra kehtestab Riigikohtu üldkogu KS § 33 lõike 1 alusel.²

Riigikohtuniku vabastamine põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumist on võimalik üksnes siis, kui kohtunik üldse riigikohtuniku ametist lahkub, või kui Riigikohtu esimees lahkub esimehe ametist. Kohtute seaduse § 99 kohaselt vabastatakse kohtunik ametist tema enda soovil, või kui ta on saanud 68-aastaseks; samuti ametisse sobimatuse tõttu – kolme aasta jooksul pärast ametissenimetamist; tervise tõttu, mis takistab kohtunikuna töötada; aga ka kohtu likvideerimise või kohtumaja sulgemise või kohtunike arvu vähendamise korral; või kui kohtunikul pärast Riigikohtu, Justiitsministeeriumi või rahvusvahelise kohtuinstitsiooni teenistusest lahkumist puudub võimalus tagasi pöörduda samasse kohtusse vabale kohtunikukohale ja ta ei soovi asuda teise kohtusse; samuti kui kohtunik nimetatakse või

¹ Seaduste tekstid on eestikeelsetena kättesaadavad aadressil www.riigiteataja.ee, ingliskeelsetena <http://www.just.ee/23295>

² Riigikohtu kodukorra kehtestamiseks peab andma nõusoleku kohtute haldamise nõukoda (KS § 41 lg 1 p 7).

valitakse teenistus- või ametikohale, mis ei ole kooskõlas kohtuniku ametikitsendustega; ja kui ilmneb asjaolu, mis seaduse kohaselt välistab isiku kohtunikuks nimetamise.

Riigikohtu liikmed vabastab ametist Riigikogu Riigikohtu esimehe ettepanekul. Riigikohtu esimehe vabastab ametist Riigikogu Vabariigi Presidendi ettepanekul, välja arvatud juhul, kui Riigikohtu esimees on haiguse tõttu või muul põhjusel kuus kuud järjest kestvalt võimetu täitma oma ametiülesandeid – siis esitab Vabariigi President Riigikohtule põhjendatud taotluse tunnistada seda oma otsusega. Sel juhul vabastab Riigikohtu esimehe ametist Riigikohtu üldkogu otsus (kohtute seaduse § 27 lg 6).

Seega parlamendil ega vabariigi valitsusel ei ole mingi võimalust kohtuniku vabastamiseks just ja ainult põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi liikme kohalt.

2. To what extent is the constitutional court financially autonomous – in the setting up and administration of its own expenditure budget?

Riigikohut rahastatakse otse riigieelarvest, riigikohtu eelarve kulude maht ja jaotus peab saama valitsuse heakskiidu. Riigieelarve koostamist korraldab ja koordineerib rahandusministeerium vastavalt riigieelarve seaduses sätestatud nõuetele. Riigieelarve seaduse (RES) § 6 lõike 3 ja § 12 lõike 1 kohaselt peab eelarve projekti, selle kulude põhjendatuse ja otstarbekuse üle Rahandusministeeriumiga läbirääkimisi Riigikohus ise.

Riigikohtu esimees tagab kohtudirektori abiga, et kohtu eelarve ja vajadusel eelarve muutmise projekt on õigeaegselt ministeeriumile esitatud. Eelarve kulude põhjendatuse ja otstarbekuse üle peetakse rahandusministeeriumi ja riigikohtu esindajate vahel läbirääkimisi. Pärast läbirääkimisi ning valitsuse tasandil lahkarvamuste lahendamist koostab rahandusministeerium riigieelarve eelnõu ning esitab selle valitsuse kaudu parlamendile. Riigikohut esindab eelarveläbirääkimistel rahandusministeeriumi ametnikega kohtu direktor, valitsuse liikmete ja parlamendiga Riigikohtu esimees.

RES § 15 lõige 2 näeb ette, et riigieelarve eelnõu läbivaatamisel Vabariigi Valitsuses Riigikohtu riigieelarve eelnõus ettenähtud kulude muutmisel või väljajätmisel esitab Vabariigi Valitsus tehtud muudatused koos põhjendustega riigieelarve eelnõu seletuskirjas parlamendile. RES § 21 lõike 1 kohaselt võtab riigieelarve vastu Riigikogu.

Riigikohtu sees arutatakse vastavalt Riigikohtu üldkogu poolt kinnitatud kodukorra punktile 9 Riigikohtu eelarve küsimused läbi kas juhtkonnas, kuhu kuuluvad Riigikohtu esimees, kolleegiumide esimehed ja Riigikohtu direktor, või kohtunike soovil üldkogus. Kohtute seaduse § 32 lõike 1 kohaselt määrab Riigikohtu kohtuteenistujate palgad ning lisatasude, preemiate ja toetuste maksmise korra Riigikohtu eelarve piires kindlaks Riigikohtu esimees. Kohtunike palga määrad tulenevad kõrgemate riigiteenijate ametipalkade seadusest.

Parlamendi kinnitatud Riigikohtu eelarvevahendite sihipärase kasutamise eest vastutab Riigikohtu esimees, igapäevane eelarve täitmise kontroll on Riigikohtu direktori ülesanne.

3. Is it customary or possible that Parliament amends the law on the organization and functioning of the constitutional court, yet without any consultation with the court itself?

Kuigi ükski õigusakt ei seo parlamenti kohustusega küsida riigikohtu arvamust kohtukorralduse või põhiseaduslikkusele järelevalve menetluse reeglite muutmise kohta,

kaasatakse reeglina iga sellise õigusakti menetlusse arvamuste küsimuse faasis nii riigikohus kui ka kohtute haldamise nõukoda.³

4. Is the constitutional court vested with review powers as to the constitutionality of Regulations/Standing Orders of Parliament and, respectively, Government?

Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium kontrollib üldakte, sealhulgas parlamendi seadusi, valitsuse, ministrite ja kohaliku omavalitsuse määrusi (vt põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus – PSJKS, 2. peatükk). Kolleegium kontrollib samuti kaebuse alusel Riigikogu, Riigikogu juhatuse ja Vabariigi Presidendi otsuseid (PSJKS, 3. peatükk). Kolleegiumil puudub pädevus kontrollida valitsuse või ministri üksikotsust.

5. Constitutionality review: specify types/categories of legal acts in regard of which such review is conducted.

Põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium saab läbi viia viit erinevat liiki menetlust:

- 1) üldaktide põhiseaduslikkuse järelevalve kontroll (PSJKS 2. peatükk);
- 2) kaebused Riigikogu, Riigikogu juhatuse ja Vabariigi Presidendi otsuste peale (PSJKS 3. peatükk);
- 3) ametiisiku tunnistamine kehtvalt võimetuks oma ülesandeid täitma, Riigikogu liikme volituste lõpetamine ja Riigikogu esimehele Vabariigi Presidendi ülesannetes nõusoleku andmine (PSJKS 4. peatükk);
- 4) erakonna tegevuse lõpetamine (PSJKS 5. peatükk);
- 5) kaebused ja protestid valimiskomisjoni otsuste ja toiminute peale (PSJKS 6. peatükk).

6. a) Parliament and Government, as the case may be, will proceed without delay to amending the law (or another act declared unconstitutional) in order to bring such into accord with the Constitution, following the constitutional court's decision. If so, what is the term established in that sense? Is there also any special procedure? If not, specify alternatives. Give examples.

Rääkides üldiselt, on Riigikohtu otsused üldkohustusliku jõuga (täitmiseks kohustuslikud madalama astme kohtutele ja ka Riigikohtule endale), ka seadusandjale, ning jõustuvad Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve otsused nende avalikult kuulutamise (PSJKS § 58 lg-d 1–2). Samuti on kohtul õigus põhjendatult lükata õigustloovate aktide põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud otsuse jõustumine kuni kuue kuu võrra edasi (PSJKS § 58 lg 3).

Kehtiv põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seadus ei puuduta otsuse siduvuse ega elluviimise teemat.⁴

Põhiseaduse § 152 kohaselt jätab kohus kohtuasja lahendamisel kohaldamata mis tahes seaduse või muu õigusakti, kui see on vastuolus põhiseadusega. Kohtu otsusel, millega

³ Eestis haldab esimese ja teise astme kohtuid (ja mitte kõrgemat kohut) justiitsministeerium koostöös kohtute haldamise nõukojaga. Kohtute haldamise nõukotta kuuluvad Riigikohtu esimees (kes on ühtlasi nõukojade esimees), viis kohtunike täiskogu poolt kolmeks aastaks valitud kohtunikku, kaks Riigikogu liiget, Advokatuuri juhatuse nimetatud vandeadvokaat, riigi peaprokurör või tema poolt nimetatud riigiprokurör ja õiguskantsler või tema poolt nimetatud esindaja. Justiitsminister või tema poolt nimetatud esindaja osaleb nõukojas sõnaõigusega.

⁴ Vastamisel on allpool osaliselt kasutatud vastuseid Leedu Vabariigi Konstitutsioonikohtu koostatud Euroopa Konstitutsioonikohtute XIV konverentsi küsimustikule "Seadusandliku tegematajätmise probleemid põhiseaduslikkuse järelevalves" p-dest 4.8 ja 5.1. Eestikeelsena kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/1030/Seadusandliku_tegematajätmise_probleemid_PSV-s.pdf

jäetakse kehtiv seadus kohaldamata, on deklaratiivne iseloom, sest põhiseadusvastasuse siduva kindlakstegemise pädevus on põhiseaduse § 149 lõike 3 teise lause ja § 152 lõike 2 kohaselt ainult Riigikohtul. Seaduse või muu õigustloova akti põhiseadusele vastavuse kontrollimisel lasub põhiseaduslikkuse järelevalve kohtul ühe PSJKS §-s 15 ette nähtud otsuse tegemise kohustus. Sellisel otsusel on kahtlemata ka osaliselt seadusandlik mõju. Õigustloova sätte tühistamisel astub konstitutsioonikohus seadusandja asemele ning kasutab õigust, mis olemuslikult kuulub põhiseaduslikkuse järelevalve juurde. Kui on tuvastatud veel jõustumata seaduse vastuolu põhiseadusega, siis Vabariigi President seda seadust välja ei kuuluta, seadus ei saa õigusjõuliseks ning seadusandjal lasub kohustus kõrvaldada vastuolu põhiseadusega. Juba jõustunud õigusakti põhiseadusvastasuse tuvastamisel kohtuotsuse motiveerivas osas tunnistab Riigikohus oma otsuse resolutsioonis õigusakti täielikult või osaliselt kehtetuks.⁵ Võib asuda seisukohale, et osalise kehtetuks tunnistamise eesmärk on õigusakt tervikuna kehtima jätta. Juhul kui eri väärtuste kaalumisel on põhiseaduslikkuse järelevalve kohus jõudnud seisukohale, et õigusnorm ei sobi õiguskorda, lasub tal ka kohustus see säte elimineerida, parandada seadusandja poolt tehtud viga. Selline kohustus tegutseda negatiivse seadusandjana on Riigikohtul tulenevalt põhiseaduse § 152 lõikest 2. Riigikogu Kantselei juriidilise osakonna juhataja M. Sepp märgib, et „[k]una Riigikohtul on võimalus tunnistada põhiseadusega vastuolus olev seadus või mõni selle sätte kehtetuks, võib tõdeda, et Riigikohtu lahend omandab seadusega samaväärse jõu, lõpetades seaduse kehtivuse. Ometi ei muutu see seaduseks ehk *prima facie* õigusallikaks“.¹³³⁶ Kohtuotsuste siduvast olemusest tingituna peab seadusandja nendes toodud käitumisjuhiseid respektierima ning oma edasises tegevuses pidevalt arvestama. Sellest tulenevalt kindlustab konstitutsioonikohus selle, et põhiõigused ja vabadused on poliitilises elus iseseisvad tegurid, mis küll mõjutavad poliitikat, ent mida poliitika ei mõjuta.⁷

Eraldi regulatsiooni konstitutsioonikohtu otsuste täitmise arutamiseks kehtestatud ei ole. Üldises seadusandlikus tegevuses juhindub Riigikogu põhiseadusest. Põhiseaduse § 102 sätestab, et seadusi võetakse vastu kooskõlas põhiseadusega. Seaduste algatamise õigus on Riigikogu liikmel, Riigikogu fraktsioonil, Riigikogu komisjonil, Vabariigi Valitsusel ja Vabariigi Presidendil põhiseaduse muutmiseks ning lisaks on Riigikogul õigus koosseisu häälteenamusega tehtud otsuse alusel pöörduda Vabariigi Valitsuse poole ettepanekuga algatada Riigikogu poolt soovitatav eelnõu (§ 103). Seaduste vastuvõtmise korra sätestab Riigikogu kodukorra seadus (§ 104 lg 1). Põhiseadus näeb konstitutsiooniliste seaduste puhul ette Riigikogu koosseisu häälteenamuse nõude (PS § 104 lg 2). Seadusandjal lasub kohustus täita konstitutsioonikohtu lahendeid. Seadusandjal on seejuures järgmised käitumisvõimalused: ennetamine, kooskõlas tegutsemine ja tegevusetus (selle kohta vt allpool).⁸

Varasemas järelevalve seaduses oli põhiseaduslikkuse järelevalve lahendite täitmise kohta eraldi säte, § 23 "Kohtuotsuse kohustuslikkus" ("Riigikohtu otsus on täitmiseks kohustuslik

⁵ Õigusakti kehtetuks tunnistamise asemel võib konstitutsioonikohtu otsus sisaldada ka siduvaid tõlgendusi, st õigusnorm jäetakse küll kehtima, kuid esitatakse see õige viis, kuidas edaspidi tuleb seda normi põhiseadusega vastuolu vältimiseks tõlgendada. Lisaks siduvatele tõlgendustele võib konstitutsioonikohus ühe variandina anda õiguslikke korraldusi seadusandja edasise käitumise kohta. Õiguslikud korraldused eeldavad alati seadusandja poolset aktiivset tegutsemist, õiguskorra tervendamist, kuid kohus on hoidunud konkreetsete normide ettekirjutamisest.

⁶ Riigikogu VII, VIII ja IX koosseis. Statistikat ja kommentaare. Tallinn: Riigikogu Kantselei 2004, lk 310.

⁷ M. Hartwig. Konstitutsioonikohtute roll ja asend põhiõiguste ja vabaduste tagamisel. Põhiõiguste ja vabaduste tõlgendamine. – Konstitutsioonikohtud põhiõiguste ja vabaduste kaitsel. Tartu 1997, lk 30.

⁸ Selle kohta vt Ralf Järvamägi. „Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtu mõju seadusandjale“ – Juridica nr 6, 2006, lk 416-419.

kõigile Eesti Vabariigi riigivõimu- ja valitsemisorganitele, kohalikele omavalitsustele, kohtutele, ametiisikutele ning juriidilistele ja üksikisikutele."). Samuti puudub Riigikohtul õigus lõpetada põhiseaduse rikkumine, taastada endine olukord ning määrata ohvrile kompensatsioon (välja arvatud PSJKS § 24 lg-s 2 ettenähtud erand, kui Riigikohus tunnistab Riigikogu või Vabariigi Presidendi otsuse kaebuse esitaja ametist vabastamise õigusvastaseks seda tühistamata). Seega puuduvad vaatamata Riigikohtu otsuste üldisele siduvusele nende täitmise tagamiseks seadusandja poolt vajalikud juriidilised mehhanismid ning otsuste tegelik täitmine (viis ja aeg) kipub olema seadusandja suvaõigus. Õiguskirjanduses (Rait Maruste arvamus) on leitud, et seetõttu ei saa Eesti põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetlust vaadelda efektiivse kaitseabinõuna Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 35 mõttes, mille peab enne Strasbourgi pöördumist ammendama.

2010. aasta kevadel valmis Riigikohtus esimene, 2004.–2009. a põhiseaduslikkuse järelevalve lahendite täitmist puudutav analüüs⁹, mis käsitles Eesti põhiseaduslikkuse järelevalve kohtulahendite täitmist ja mõju seadusandjale ja kohtutele. Muuseas võimaldas tehtud kohtulahendite analüüs Gea Suumannil järeldada, et põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses puudub vajadus otsuste, tsiviil- või kriminaalkohtumenetlusega võrreldavate sunnivahendite järele, mis aitaksid tagada põhiseaduskohtu lahendite täitmist. "Ei ole mõeldav, et demokraatlikus riigis võiks seadusandjat kui suveräänset rahvaesindust otseselt sundida teatud seadust vastu võtma. Põhiseaduskohtu lahendite täitmine on tagatud läbi avalikkuse surve. Ainuüksi see motiveerib seadusandjat vabatahtlikult tegutsema ning keerukaidki probleeme lahendama."

Analüüsis sedastati, et Riigikohus on vaadeldud ajavahemikus lahendanud põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses 31 kohtuasja, milles tuvastati normi põhiseadusevastasus või õiguslünk (analüüsist jäid välja mh täitevvõimu ja kohaliku omavalitsuse määramisõigusega seonduvad kohtuasjad). Vaadeldud kohtuasjadest 2 on algatanud õiguskantsler ning 3 Vabariigi President abstraktse normikontrolli raames. Aktiivseimad on põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamisel olnud siiski madalama astme kohtud, kes on menetluse algatanud 17 juhul. Riigikohtu kolleegiumi taotlusel on asjassepuutuva normi põhiseaduslikkuse küsimuse lahendanud üldkogu 10 korral. Samuti ilmnes, et ligi pooled analüüsis käsitletud põhiseaduslikkuse järelevalve kohtuasjadest on tõusetunud halduskohtumenetluse rüpest. Analüüsi tulemustest selgus, et ligi 2/3 vaadeldavate kaasuste puhul on seadusandja tegevus olnud põhiseaduslikkuse järelevalve kohtulahendiga kooskõlas või seda ennetanud (19 korral 31st). Lisades siia kohtuotsused, mille täitmiseks Riigikogu on näidanud tõsist tahet, kuid probleemi keerukuse tõttu on kooskõlas tegutsemine võtnud aega, võib seadusandja positiivset tegevust täheldada kokku 25 otsuse puhul, mis moodustab 3/4 vaadeldud 31 kaasusest.

Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve lahendite täitmisel vaadeldaval perioodil võib neljal erineval täitmisviisil jaatada seadusandja tegutsemist põhiseadusvastase olukorra kõrvaldamiseks.

(1) Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtulahendi ennetamine

Kohtulahendit ennetava tegevuse kohta, kus Riigikogu on vaidlusalust regulatsiooni muutnud enne Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse otsust, on alates 2004. a võimalik tuua kolm näidet. Nendeks juhtudeks on:

⁹ Eestikeelne. Kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/988/PSJV_lahendite_taitmine_2010.pdf

- a) sotsiaalhoolekande seaduse muutmine enne Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 21.01.2004 otsust nr 3-4-1-7-03, millega seadusandja laiendas toimetulekutoetuse määramisel eluruumi kasutamise õiguslikuks aluseks olevate lepingute ringi;
 - b) vääртеomenetluse seaduse muutmine enne Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 25.03.2004 otsust nr 3-4-1-1-04, millega seadusandja võimaldas vaidlustada ka kaebuse läbi vaatamata jätmise määrust;
 - c) politsei ja piirivalve seaduse vastuvõtmine enne Riigikohtu üldkogu 20.10.2009 otsust nr 3-3-1-41-09, mis ei sisaldanud enam politseiametniku teenistusest vabastamisel soolist diskrimineerimist võimaldavat regulatsiooni.
- Nn ennetava tegevuse puhul ei pruugi seadusandja kohtuasja menetluse käigus ega seaduseelnõu seletuskirjas isegi otseselt tunnistada varasema regulatsiooni puudulikkust, aga võib arvata, et muu hulgas just vaidlustatud normi suhtes algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus on ajendanud seadusandjat tegutsema.

(2) Kohtulahendiga kooskõlas tegutsemine

Enamjaolt võib aga seadusandja tegevust põhiseaduslikkuse järelevalve kohtuotsuse järgselt liigitada „lahendiga kooskõlas“ olevaks. Selline üldistus on mõneti tinglik, sest siia alla paigutuvate lahendite hulk on võrdlemisi suur, kuid igal lahendil on individuaalne saatus. Siiski on võimalik tuua välja ühiseid näitajaid.

2.1. Alustades positiivsematest näidetest ja liikudes järjest probleemsemate kaasuste poole, tuleks esmalt välja tuua need, kus Riigikogu on erakordselt kiiresti reageerinud Riigikohtu otsusele põhiseaduslikkuse järelevalve asjas:

- a) seadusandja täitis Riigikohtu üldkogu 25.02.2004 otsuse nr 3-3-1-60-03 relvaseaduse ühe sätte osaliselt põhiseadusevastaseks ja kehtetuks tunnistamise kohta 4 kuu jooksul, viies relvaseadusesse sisse mitmed Riigikohtu otsusega arvestavad muudatused, mis puudutasid Eestis viibivale välismaalasele relvaloa väljastamise eelduseid;
- b) seadusandja muutis ligi kuu aega peale Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 30.09.2008 otsust nr 3-4-1-8-08 riikliku pensionikindlustuse seaduse sätte, mis puudutas kohustusliku sõjaväeteenistuse aja pensionistaaži hulka arvamise tingimusi.

2.2. Analüüsi teemapüstituse seisukohalt võib probleemituks pidada ka neid kaasuseid, kus lahendi täitmiseks on piisanud seadusandja passiivseks jäämisest. Siia alla võib liigitada esmalt kaasused, mille on tõstatanud Vabariigi President abstraktses eelkontrollis ning kus põhiseadusvastasuse tunnistamise tagajärjena seadusandja polegi pidanud kuidagi reageerima (pole tekkinud õiguslikku vaakumit). Jõustumata jäid seadused:

- a) Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 14.10.2005 otsusega nr 3-4-1-11-05 (Riigikogu liikme õiguse kuuluda kohaliku omavalitsuse volikogusse);
- b) Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 31.01.2007 otsusega nr 3-4-1-14-06 (27. septembril 2006 vastu võetud omandireformi aluste seaduse ühe sätte kehtetuks tunnistamise seadus);
- c) Riigikohtu üldkogu 23.02.2009 otsusega nr 3-4-1-18-08 (ametisoleva Riigikogu koosseisu jaoks Riigikogu liikme palga muutmine).

2.3. Tihti kantakse märke põhiseaduslikkuse järelevalve otsuse kohta küll seaduse algusesse või asjassepuutuvate sätete juurde, kuid seadusandja jätab regulatsiooni sõnastuse muutmata. Sellisel juhul tuleb konkreetseid kaasuse asjaolusid ja Riigikohtu antud tõlgendust silmas pidada, et mõista, kas taoline teguviis vastab kohtuotsuse mõttele ja kas sellest piisab, et

kehtivat õiguslikku raamistikku probleemivabalt rakendada. Seadusandja poolt uue regulatsiooni vastu võtmata jätmist võib lugeda lahendiga kooskõlaliseks teguviisiks siis, kui märke tegemisega on saavutatud piisavalt õigusselge olukord normi rakendamiseks. Selliste kaasuste näiteid on neli:

- a) märke Riigikohtu üldkogu 25.01.2007 otsusega nr 3-1-1-92-06 avalikust teenistusest lahkunud isiku jätkuva ametikitsenduse osalise põhiseadusvastasuse kohta on sisse viidud korrupsioonivastase seaduse vastava sätte juurde;
- b) piletitähtaegade eest väärtegude menetlemine on Riigikohtu üldkogu 16.05.2008 otsuse nr 3-1-1-86-07 valguses jätkuvalt võimalik ka riigi karistusvõimu delegeerimata, ilma et tarvitseks ühistranspordiseaduse või väärteomenetluse seadustiku kehtetuks tunnistatud sätteid muuta;
- c) relvaseaduse ühele sättele on lisatud viide Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 26.03.2009 otsusele nr 3-4-1-16-08, mille kohaselt relvaloa andmisest keeldumisel kaalutusõiguse puudumine on põhiseadusevastane; lisaks on parlamendis menetluses eelnõu, mis pakub välja Riigikohtu otsusele vastava regulatsiooni;
- d) märke meresõiduohutuse seaduse ühe sätte Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 20.10.2009 otsusega nr 3-4-1-14-09 osalise kehtetuks tunnistamise kohta on sisse viidud sätte järele, lisaks on põhiseadusevastaseks tunnistatud lauseosa kustutatud.

2.4. Ehedaks kooskõlastavaks tegevuseks võib pidada käitumismudelit, kus Riigikogu tegeleb põhiseadusvastaseks ja kehtetuks tunnistatud sättega mõistliku aja jooksul pärast Riigikohtu lahendi tegemist, võttes vastu uue põhiseadusega kooskõlas oleva regulatsiooni. Vaadeldud ajaperioodist võib tuua viis sellist näidet:

- a) Eesti Haigekassa seaduse üks säte tunnistati kehtetuks pärast Riigikohtu üldkogu 17.06.2004 otsust nr 3-2-1-143-03, millega vabastati sotsiaalmaksuvõlglane kohustusest tasuda lisaks sotsiaalmaksule ka ravikindlustushüvitise summasid;
- b) vanemahüvitise seaduse ühele sättele lisati vastavalt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 20.03.2006 otsusele nr 3-4-1-33-05 lõige, milles nähti ette täiendavad alused, mille puhul hüvitise vähendamist ei rakendata;
- c) käibemaksuseadust muudeti pärast Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 26.09.2007 otsust nr 3-4-1-12-07, lõpetades põhiseadusevastaseks tunnistatud ebavõrdse kohtlemise nende etendusasutuste ja kontserdikorraldajate kahjuks, kelle tegevuskulud riigieelarve ei katnud. Võrdsetel alustel kõigile soodustuse ettenägemise asemel aga otsustas seadusandja käibemaksusoodustuse kõikide nende pileтите suhtes ära kaotada;
- d) avaliku teenistuse seaduse mitmete sätete (osalise) kehtetuks tunnistamise järel võeti vastu võrdse kohtlemise seadus, mis võtab arvesse Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 1.10.2007 otsuses nr 3-4-1-14-07 toodud argumentatsiooni võrdsuspõhiõiguse järgimiseks ametniku vanuse tõttu teenistusest vabastamisel;
- e) karastusjookide mõiste kui maksuobjekt määratleti vastavalt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 26.11.2007 otsusele nr 3-4-1-18-07 pakendiaktsiisi seaduse ühes sättes.

2.5. Huvitavamate kaasustena tõusevad esile need, kus seadusandja reaktsioon on lahendiga kooskõlas alles analüüsi vaatlusalusel perioodil, peale mitmendat korda probleemile tähelepanu juhtimist, kuid varasemate sarnase sisuga põhiseaduslikkuse järelevalve lahendite täitmise on olnud probleeme. Seetõttu asetab tänane analüüs seadusandja soodsamasse valgusesse, kui see mõned aastad varem oleks saanud teha. Sellisteks näideteks on valimisliitude keelustamise ning nn ümberasujate kaasused:

a) erinevalt Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 15.07.2002 otsusest nr 3-4-1-7-02, on seadusandja pärast Riigikohtu üldkogu 19.04.2005 otsust nr 3-4-1-1-05 Riigikohtu seisukohta valimisliitude osas aktsepteerinud ega ole püüdnud valimisliite enam küsimärgi alla seada;

b) erinevalt Riigikohtu üldkogu 28.10.2002 otsusest nr 3-4-1-5-02, on pärast Riigikohtu üldkogu 12.04.2006 ja 6.12.2006 otsustega asjas nr 3-3-1-63-05 omandireformi aluste seaduse ühe sätte kehtetuks tunnistamist leidnud lahenduse pikaajaliselt vaidlusi tekitanud nn ümberasujatele kuulunud vara tagastamise küsimus; seadusandja on põhiseaduslikkuse järelevalve lahendite valguses asunud otsima sobivaid ja proportsionaalseid meetmeid omandireformi lõpuleviimiseks.

(3) Kooskõlas tegutsemiseks kulunud aeg on korrelatsioonis probleemi keerukusega

Lisaks eespool välja toodud seadusandja ennetavale või kooskõlastavale tegevusele on Riigikogu vaadeldud ajaperioodil tõsiselt püüdnud veel kuues põhiseaduslikkuse järelevalve kohtuotsuses välja toodud probleemiga tegeleda, kuid probleemi keerukuse tõttu on lahendi kooskõlastuseks kuluv aeg veninud pikale.

3.1. Ühest tähtaega, mis lahendi täitmisele peaks kuluma, on raske määratleda, kuid keskeltläbi võib lahenduse leidmiseks kulunud enam kui kaht aastat pidada pikaks ajavahemikuks, mille puhul tuleks hinnata, kui keerukad on olnud takistused, mis seisavad lahendiga kooskõlas tegutsemise teel ees.

a) Riigikohtu üldkogu 6.01.2004 otsustes nr 3-1-3-13-03 ja nr 3-3-2-1-04 tuvastatud põhiseadusevastane olukord (õigustloova akti andmata jätmine) kõrvaldati 2006. a jooksul, misjärel kõik kohtumenetluse seadustikud näevad jõustunud kohtuotsuse ühe teistmise alusena ette inimõiguste konventsiooni rikkumise tuvastamise Euroopa Inimõiguste Kohtu poolt;

b) Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 30.04.2004 otsuses nr 3-4-1-3-04 juhiti tähelepanu, et seaduses tuleks tehnorajatiste talumisel ette näha rohkem tagatise maaomanikele ja võimaldada erinevate huvide kaalumist. Terviklik tehnovõrkude ja -rajatiste ehitamist, talumist ja talumise eest tasumist puudutav regulatsioon jõustus 2007. a märtsis;

c) Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 15.06.2007 otsusega nr 3-4-1-9-07 kehtetuks tunnistatud kohtutäituri ülemäärase lisatasu asemel kehtestas Riigikogu 1.01.2010 jõustunud kohtutäituri seaduses täituri lisatasu kindla tasumääraga tunnitasu. Üksiküsimusena võinuks ju lisatasu määra kehtestada kiiremini, et aga parlament menetles kohtutäituri seadust tervikuna, võib Riigikohtu lahendi täitmiseks kulunud aega pidada mõistetaavaks;

3.2. Sellesse rühma võib liigitada ka 2 lahendit, mille täitmiseks on seaduseelnõude menetlus alles algusjärgus. Veel ei ole teada, kui kaua aega võib kooskõlastuseni jõudmine võtta ning kas mõne aasta pärast hinnates saab nende kaasuste kohta endiselt väita, et „kooskõlastuseks kulunud aeg on korrelatsioonis probleemi keerukusega“. Kuid esialgu võib need siia gruppi liita põhjendusel, et menetluse algatamisega iseenesest väljendab seadusandja tahet probleemiga tegeleda.

a) Üheks probleemsemaks päevakorral olevaks põhiseaduslikkuse järelevalve lahendi täitmist puudutavaks küsimuseks võib pidada riigihankevaidluste lahendamiskorra reguleerimist. Riigikohtu üldkogu 8.06.2009 otsusega nr 3-4-1-7-08 tunnistati kehtetuks riigihangete seaduse säte, mis välistas halduskohtud riigihankevaidluste lahendamise menetlusest. Vabariigi Valitsus algatas seaduseelnõu, milles muu hulgas pakuti välja võimalus riigihangete

vaidlustusmenetluse põhiseadusega kooskõlla viimiseks. Hiljem jättis seadusandja vaidlustusmenetlust puudutavad sätted eelnõust välja, kuna leidis, et temaatika vajab põhjalikumat analüüsi uue riigihangete seaduse eelnõu raames. Seega, kuigi Riigikogu ei ole riigihangete seadust pärast Riigikohtu üldkogu 8. juuni 2009. a otsust muutnud, on ta näidanud üles tahet probleemiga tegeleda.

b) Endiselt on puudu selline regulatsioon, mis võimaldaks maksta palka vm hüvitist kohtunikule, kelle teenistussuhe on kriminaalmenetluse ajaks peatunud – see on õigustloova akti andmata jätmine, mille Riigikohtu üldkogu 14.04.2009 otsuses nr 3-3-1-59-07 tunnistas põhiseadusevastaseks. Nii nagu kohtutäituri lisatasu kaasuse puhul, võiks ka selles lahendis tuvastatud õiguslõnga üksikküsimusena täita kiiremini, kuid parlamendi menetluses on uus kohtute seaduse eelnõu tervikuna, mistõttu lahendi täitmine on takerdunud põhjalike kohtureformi teemaliste arutluste taha.

(4) Kohtulahendit on arvesse võetud vaid sisulisest või formaalsest aspektist

Põhiseaduslikkuse järelevalve otsuse täitmine on küsitav neil kolmel juhul, kus seadusandja pole Riigikohtu lahendis põhiseadusevastaseks tunnistanud norme muutnud, kuid regulatsioon on sisuliselt põhiseadusega kooskõlla viidud, või kus seadusandlust on formaalselt küll muudetud, kuid sisu poolest jätkub põhiseadusega vastuolus olev olukord.

4.1. Mõnikord muudab seadusandja seadust, viies selle põhiseaduslikkuse järelevalve lahendi mõttele vastavalt põhiseadusega kooskõlla, ehkki jätab puutumata õigusnormid, mille põhiseadusvastasusele viidatakse Riigikohtu otsuse resolutsioonis. Nii juhtus Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 9.04.2008 otsusega nr 3-4-1-20-07, millega tunnistati tsiviilkohtumenetluse seadustiku mõned sätted põhiseadusevastaseks ja kehtetuks osas, milles need ei võimalda edasi kaevata hagi tagamise taotluse rahuldamata jätmise määruse peale, millega arvati tasutud kautsjon riigituludesse. Seadusandja jättis põhiseadusevastaseks tunnistanud normid muutmata, kuid muutis seadustiku ühte teist sätet, mille tagajärjel hagi tagamise taotlemisel enam kautsjoni tasuma ei pea. Sellega kõrvaldas seadusandja sisuliselt takistuse kaebeõiguse teostamisel. Nii võib seadusandja tegevust siiski lahendiga kooskõlas olevaks pidada.

4.2. Kui formaalne viide Riigikohtu lahendile seaduses ei kõrvalda põhiseadusevastast olukorda, ei saa Riigikohtu lahendit siiski korrektselt täidetuks pidada.

a) Nii tuleks Riigikohtu üldkogu 16.05.2008 otsuse nr 3-1-1-88-07 tagajärjel väärteomenetluse seadustikku õigusselguse huvides täiendada, nii et sellest üheselt nähtuks, millistel alustel ja kuidas saab menetlusväline isik kaitsta oma õigusi tema vara konfiskeerimisel väärteomenetluses.

b) Samuti ei saa piisavaks pidada Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 15.12.2009 otsuse nr 3-4-1-25-09 kohta tehtud märget tsiviilkohtumenetluse seadustikus ja riigilõivuseaduses, milles vaid nenditakse, et teatud summa suurune riigilõiv teatud juriidiliste isikute otsuste vaidlustamiseks on liiga suur. Et Riigikohtu lahend ka sisuliselt täidetud oleks, tuleks kehtestada uued alused riigilõivu määramiseks, nii et võimalus sellise juriidilise isiku, mille eesmärgiks ei ole traditsioonilise varalise hüve saamine, organi otsuseid vaidlustada oleks tegelik, mitte pelgalt illusoorne. Samas on tegu vaevalt poole aasta vanuse kohtulahendiga, nii et probleemi mitmetahulisust arvestades võib vahemikku lahendi kooskõlastamiseks pidada mõistetuks.

6. b) Parliament can invalidate the constitutional court's decision: specify conditions.

Otsest sellist pädevust seadus Riigikogule ette ei näe. Küll on võimalik (vt vastust küsimusele 6. a), et Riigikogu keeldub Riigikohtu otsuse täitmisest. Gea Suumanni analüüsi kohaselt võib aastaist 2004–2009 vaid kolmel juhul 31st kaasusest seadusandjale ette heita passiivsust või Riigikohtu lahendi eiramist: "Huvitav on täheldada, et kõik need kolm kaasust on algatanud madalama astme kohtud ning need on lahendanud põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium konkreetse normikontrolli raames. Vahest pole liiga meelevaldne sellest järeldada, et kohtute algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus võib pälvida vähem avalikkuse tähelepanu, mistõttu parlament tunneb enesel vähem survet, et võimalikult kiiresti ja täpselt nendes kaasustes välja toodud probleeme ületada. Mõnel puhul võib ka olla tegemist eriti keeruka probleemiga."

Nii pole Riigikogu reageerinud Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 21.06.2004 otsusele nr 3-4-1-9-04, millega tunnistati põhiseadusevastaseks välismaalaste seaduse teatud sätteid osas, milles need ei näe ette kaalutusõigust elamisloa andmisest keeldumisel valeandmete esitamise tõttu. Põhiseadusevastaseks tunnistatud sätteid pole muudetud ega lisatud seadusesse ka märkust põhiseaduslikkuse järelevalve kohtuotsuse kohta.

Analüüsi tulemusel ilmnes ka kaks juhtumit, kus jätkuvalt on kehtiv Riigikohtu otsust eirav regulatsioon, mis sisuliselt ei erine põhiseaduslikkuse järelevalve otsuses põhiseadusevastaseks tunnistatud normidest.

Nt juhtis Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium oma 8.10.2007 otsuses nr 3-4-1-15-07 tähelepanu sellele, et vedelkütusevaru seaduse vaidlustatud regulatsioonist hilisemad, kuid enne põhiseaduslikkuse järelevalve otsust jõustunud vedelkütuse varumakse tasumise sätteid ei erine menetlusreeglite osas olulisel määral vaidlustatud ja põhiseadusevastaseks tunnistatud redaktsioonist. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium on lubanud, et Riigikohtu otsusega kooskõlas olev varumakse kogumist reguleeriv seaduseelnõu on valmimas ja saadetakse kooskõlastusringile 2009. a juulikuus. Märkusele ja lubadusele vaatamata pole seadusandja enam kui kahe aasta jooksul vedelkütusevaru seaduse küsitavaid paragrahve muutnud ega ka vastavat eelnõu algatanud.

Samuti tunnistas Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium 1.07.2008 otsusega nr 3-4-1-6-08 põhiseadusega vastuolus olevaks lennundusseaduse sätte, millega kehtestati avalik-õiguslik rahaline kohustus, määramata selle kohustuse nõutavaid elemente. Pärast Riigikohtu otsust on lennundusseadust mitmel korral muudetud, kuid ka kehtiv õigus kohustab ettevõtjat tasuma tsiviilõhusõiduki nõuetele vastavuse kontrolli teostamise kulusid, täpsustamata selle kohustuse elemente. Seega on seadusandja poolt jäänud antud Riigikohtu lahend sisuliselt ellu viimata. Samas nt Riigikohtu halduskolleegiumi praktika (12.11.2008 otsus kohtuasjas nr 3-3-1-48-08) järgib Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi seisukohta lennundusseaduse vastava sätte põhiseadusevastase osas.

7. Are there any institutionalized cooperation mechanisms between the Constitutional Court and other bodies? If so, what is the nature of these contacts / what functions and powers shall be exerted on both sides?

The Chief Justice of the Supreme Court is a member of the Council for Administration of Courts (KS § 40 lg 1). The Council for Administration of Courts is dealing with general matters of justice and matters of the courts of the first and the second instance and does not

decide or consult issues concerning the Supreme Court or the Constitutional Review Chamber (KS § 41).

Riigikohtu esimees on kohtute haldamise nõukoja liige (KS § 40 lg 1). Kohtute haldamise nõukoda tegeleb üldiste õigusemõistmise ning esimese ja teise astme kohtute küsimustega ning ei otsusta ega aruta Riigikohtusse või põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumisse puutuvaid küsimusi (KS § 41).

II. – Resolution of organic litigations by the Constitutional Court

1. What are the characteristic traits of the contents of organic litigations (legal disputes of a constitutional nature between public authorities)?

Saksamaaga sarnast erikorda kompetentsivaidlusteks kõrgemate riigivõimu organite vahel Eestis ette nähtud ei ole. Seni Eestis toimunud kompetentsivaidlused on toimunud abstraktse normikontrolli teel ning kompetentsivaidluste esitamine otse Riigikohtule pole võimalik. Samas on paljude vaidluste sisuliseks esemeks olnud just kompetentsiküsimused. Kuna Eesti Vabariik on oma ülesehituselt unitaarriik (põhiseaduse § 2 lg 2), ei ole Eestis põhiseaduslikkuse kohtuliku järelevalve aineks vaidluste lahendamine föderatsiooni subjektide ja keskvõimude vahel kui teine võimalus organitülideks. Samas on Riigikohus kahel korral – nn Narva ja Sillamäe referendumi kaasuste puhul – tegelenud omaalgatusliku föderatiivse riigikorralduse ülesehitamise katse küsimustega, tehes neis asjus otsuse kaudse normikontrolli vormis (11.08.1993. a ja 6.09.1993. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsused nr III-4/1-2/93 ja III-4/1-3/93). Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse (PSJKS) § 4 lg 2 alusel on kohaliku omavalitsuse volikogul õigus taotleda Riigikohtult õigustloova akti põhiseaduslikkuse kontrolli. Seeläbi võib kohalik omavalitsus normikontrolli kaudu taotleda nii pädevuse kui mõnel juhul ka õigustest ja vabadustest kinnipidamise kontrolli (nn omavalitsusvaidlused).

Seega võiks "organitülks" laias mõttes nimetada põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses õigustloovate aktide – seaduste ja määruste – põhiseaduslikkuse järelevalvet, mille algatamise taotluse esitavad vabariigi president, õiguskantsler või kohaliku omavalitsuse volikogu või ka teatud juhtudel – millise algatab kohtuotsuse või -määruse edastamisega Riigikohtule kohus. Sellisel juhul on teiseks vaidlevaks organiks õigusakti vastuvõtnud või selle andmata jätnud organina Riigikogu, vabariigi valitsus, minister või kohalik omavalitsus.

Seejuures võib Vabariigi President esitada Riigikohtule taotluse tunnistada Riigikogus vastuvõetud, kuid tema poolt väljakuulutamata seadus põhiseadusega vastuolus olevaks, kui Riigikogu on selle pärast uueks arutamiseks ja otsustamiseks saatmist muutmata kujul uuesti vastu võtnud (PSJVKS § 5). 1)

PSJVKS § 6 kohaselt võib õiguskantsler esitada Riigikohtule taotluse:

- 1) tunnistada jõustunud seadusandliku või täidesaatva riigivõimu või kohaliku omavalitsuse organi õigustloov akt või selle säte kehtetuks;
- 2) tunnistada väljakuulutatud, kuid jõustumata seadus põhiseadusega vastuolus olevaks;
- 3) tunnistada jõustumata täidesaatva riigivõimu või kohaliku omavalitsuse organi õigustloov akt põhiseadusega vastuolus olevaks.

Kohaliku omavalitsuse volikogu võib esitada Riigikohtule taotluse tunnistada väljakuulutatud, kuid jõustumata seadus või jõustumata Vabariigi Valitsuse või ministri määrus põhiseadusega

vastuolus olevaks või jõustunud seadus, Vabariigi Valitsuse või ministri määrus või selle säte kehtetuks, kui see on vastuolus kohaliku omavalitsuse põhiseaduslike tagatistega (PSJVKS § 7).

Kui esimese või teise astme kohus on kohtuasja lahendamisel jätnud kohaldamata mis tahes asjassepuutuva õigustloova akti, tunnistades selle põhiseadusega vastuolus olevaks, või kui esimese või teise astme kohus on kohtuasja lahendamisel tunnistanud õigustloova akti andmata jätmise põhiseadusega vastuolus olevaks, edastab ta Riigikohtule vastava otsuse või määruse, millele kohus lisab selle resolutsioonis põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistatud õigustloova akti teksti või selle asjakohased väljavõtted (PSJKS § 11).

Organitülina kitsamas mõttes võiks seejuures vaadelda määruste andmise pädevuse alaseid vaidluseid, mil taotluse esitab eelkõige õiguskantsler või kohaliku omavalitsuse volikogu. Samuti võib määrusandluse pädevuse vaidlus jõuda Riigikohtusse läbi esimese või teise astme kohtu. Seejuures on määrusandluspädevuse vaidlused loomulikult otseselt seotud põhiseaduslikkuse küsimusega.

Samuti võiks teoreetiliselt tituleerida kompetentsivaidluslikuks organitülikuks põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse III peatükis ette nähtud võimaluse vaidlustada Riigikogu otsus (§ 16: "*Isik, kes leiab, et Riigikogu otsusega on rikutud tema õigusi, võib esitada Riigikohtule taotluse tühistada Riigikogu otsus.*").

Põhiseaduse § 65 sätestab Riigikogu pädevuse:

- 1) võtab vastu seadusi ja otsuseid;
- 2) otsustab rahvahääletuse korraldamise;
- 3) valib Vabariigi Presidendi vastavalt põhiseaduse §-le 79;
- 4) ratifitseerib ja denonsseerib välislepinguid vastavalt põhiseaduse §-le 121;
- 5) annab peaministri kandidaadile volitused Vabariigi Valitsuse moodustamiseks;
- 6) võtab vastu riigieelarve ja kinnitab selle täitmise aruande;
- 7) nimetab Vabariigi Presidendi ettepanekul ametisse Riigikohtu esimehe, Eesti Panga nõukogu esimehe, riigikontrolöri, õiguskantsleri ja kaitseväge juhataja või ülemjuhataja;
- 8) nimetab Riigikohtu esimehe ettepanekul ametisse Riigikohtu liikmed;
- 9) nimetab Eesti Panga nõukogu liikmed;
- 10) otsustab Vabariigi Valitsuse ettepanekul riigilaenu tegemise ja riigile muude varaliste kohustuste võtmise;
- 11) esineb avalduste ja deklaratsioonidega ning pöördumistega Eesti rahva, teiste riikide ning rahvusvaheliste organisatsioonide poole;
- 12) kehtestab riiklikud autasud, sõjaväelised ja diplomaatilised auastmed;
- 13) otsustab umbusalduse avaldamise Vabariigi Valitsusele, peaministrile või ministrile;
- 14) kuulutab riigis välja erakorralise seisukorra vastavalt põhiseaduse §-le 129;
- 15) kuulutab Vabariigi Presidendi ettepanekul välja sõjaseisukorra, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni;
- 16) lahendab muid riigielu küsimusi, mis ei ole põhiseadusega antud Vabariigi Presidendi, Vabariigi Valitsuse, teiste riigiorganite või kohalike omavalitsuste otsustada.

Põhiseaduslikkuse järelevalve korras võiksid seejuures teoreetiliselt olla "organitülina" mõistetavad eelkõige PS § 65 p-s 2 sätestatud juhtudel esitatavad kaebused. Nimelt näeb põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse "Õigustloovate aktide järelevalve" peatükis asuv PSJVKS § 6 p 5 otseselt ette õiguskantsleri õiguse esitada Riigikohtule taotlus tühistada Riigikogu otsus seaduseelnõu või muu riigielu küsimuse rahvahääletusele panemise

kohta, kui rahvahääletusele pandav seaduseelnõu, välja arvatud põhiseaduse muutmise seaduse eelnõu, või muu riigielu küsimus on vastuolus põhiseadusega või Riigikogu on rahvahääletuse korraldamise otsuse vastuvõtmisel oluliselt rikkunud kehtestatud menetluskorda (vt PS § 65 p 2).

Muudel PS §-s 65 loetletud juhtudel tehtud Riigikogu otsuste vaidlustamise eraldi korda põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduses ette pole nähtud. Võib vist isegi arvata, et muudel PS §-s 65 loetletud juhtudel Riigikogu otsuse vaidlustamist PSJKS 3. ptk-s ettenähtud korras ei saa arvatavasti mõista organitülina. Sestap käsitletakse küsimustikus edaspidi esmajoones PSJVKS II peatüki ("Õigustloovate aktide põhiseaduslikkuse järelevalve") alusel lahendatavaid "organitülisid".

2. Specify whether the constitutional court is competent to resolve such litigation.

Riigikohtul on pädevus kontrollida õigustloova akti või selle andmata jätmise vastavust põhiseadusele (PSJVKS § 2 p 1) PSJVKS II peatükis ("Õigustloovate aktide põhiseaduslikkuse järelevalve") sätestatud korras: õigustatud isikute nõuetekohaste taotluste alusel. Samuti näeb samas peatükis asuv PSJVKS § 6 p 5 ette õiguskantsleri õiguse vaidlustada Riigikogu otsus seaduseelnõu või muu riigielu küsimuse rahvahääletusele panemise kohta.

Riigikohtule esitatud taotlus peab seejuures olema põhistatud ning selles tuleb märkida põhiseaduse sätted või põhimõtted, millele vaidlustatav õigustloov akt või Riigikogu otsus ei vasta; taotluse allkirjastab esitaja ning lisab sellele vaidlustatava õigustloova akti, välislepingu või Riigikogu otsuse teksti või selle asjakohased väljavõtted ning muud taotluse aluseks olevad dokumendid (PSJKS § 8 lg-d 1, 2). Kui taotlus ei vasta seaduse nõuetele, annab Riigikohus taotluse esitajale tähtaja puuduste kõrvaldamiseks. Kui taotluse esitaja ei ole määratud tähtjaks puudusi kõrvaldanud, tagastab Riigikohus taotluse läbivaatamatult. Taotlus tagastatakse läbivaatamatult selle esitajale ka juhul, kui taotluse läbivaatamine ei kuulu Riigikohtu pädevusse (PSJKS § 11 lg-d 1–2).

3. Which public authorities may be involved in such disputes?

Nagu eelpool kirjeldatud, võivad erinevatel juhtudel olla "tüli" osapoolteks Vabariigi President, õiguskantsler või kohaliku omavalitsuse volikogu (nn vaidlustaja) ühelt ja Riigikogu, Vabariigi Valitsus, minister või kohalik omavalitsus (nn akti vastuvõtja) teiselt poolt; teatud juhtudel ka kohtuasja osapoolena üksikisik.

4. Legal acts, facts or actions which may give rise to such litigations: do they relate only to disputes on competence, or do they also involve cases when a public authority challenges the constitutionality of an act issued by another public authority? Whether your constitutional court has adjudicated upon such disputes; please give examples.

Pädevusküsimus laiemalt võib eelkõige tõusetuda seoses seadustega, mille eelkontrolliks on õigus Vabariigi Presidendil ning järelkontrolliks õiguskantsleril ning piiratud ulatuses kohalikel omavalitsustel; sellekohane küsimus võib tekkida ka I või II astme kohtuvaidluses. Õigustloova akti andmise pädevuse küsimus võib eelkõige tõusetuda seoses vabariigi valitsuse, ministrite või ka kohaliku omavalitsuse määrusandlusõigusega. Põhiseaduslikkuse järelevalvet vabariigi valitsuse, ministri või kohaliku omavalitsuse antud õigustloova akti üle

võivad taotleda nii õiguskantsler kui kohaliku omavalitsuse volikogu (mitte kohaliku omavalitsuse akti osas); küsimus võib tõusetuda ka I või II astme kohtuvaidluses.

Eelnimetatud põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamise võimalused hõlmavad väiksema osa põhiseaduslikkuse järelevalve korras Riigikohtu lahendatud kohtuasjadest. Nimelt oli aastail 1995–2009 põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses lahendatud 255-st kohtuasjast 110-l juhul taotletud seaduse, 26-l korral vabariigi valitsuse määruse, 12-l korral ministri määruse ning 17-l korral kohaliku omavalitsuse määruse põhiseadusele vastavuse kontrolli. Taotlejaiks olid kõigist juhtudest 14-l korral vabariigi president, 22-l õiguskantsler, 11-l korral kohalikud omavalitsusüksused ning 103-l juhul kohtud. Millistel juhtudel neist võiks rääkida organitulist, tuleks otsustada eraldi kaasuspõhiselt.

Riigikohtusse on oma pädevuse kaitseks pöördunud Vabariigi President (13.06.1994. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr III-4/1-4/94), kes taotles 3.05.1994. a vastuvõetud Vabariigi Presidendi töökorra seaduse § 2 lg 2 põhiseaduse §-ga 109 vastuolus olevaks tunnistamist, kuna sättega võeti presidendilt põhiseadusevastaselt õigus iseseisvalt otsustada seadluse algatamise üle. Riigikohus tunnistas sätte põhiseadusevastaseks. Presidendi pädevust piiravana tunnistas Riigikohus põhiseadusevastaseks ka 8.11.1994. a vastuvõetud rahuaja riigikaitse seaduse, mis piiras presidendi kui riigikaitse kõrgeima juhi õigust anda kaitsejõudude rahu ajal sõjaliseks tegevuseks rakendamise käsku (21.12.1994. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr III-4/1-11/94). Riigikohus on ka sedastanud, et "riigipitsati hoidmine riigisekretäri käes ... ei alluta riigipead riigisekretäri kaudu Vabariigi Valitsuse kontrollile ... ning ei rikuta ... võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõtet." (22.06.1993. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr III-4/1-1/93) Samuti on Riigikohus leidnud teenetemärkide annetamise küsimuses, et "Vabariigi Valitsusel ja tema poolt moodustatud komiteel ei ole õigust otsustada Põhiseadusega Vabariigi Presidendi pädevusse antud küsimusi." (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 18.02.1994. a otsus nr III-4/1-3/94) Riigikohus on põhiseaduse vastaseks tunnistanud ka armuandmise korra seaduse sätteid, mis nägid ette presidendi armuandmisõigust kitsendava eelotsustamise korra, ning presidendi isekorraldusõigust rikkuvana komisjoni koosseisu seadusega kindlaksmääramise. (14.04.1998. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-3-98)

Riigikogu ja täitevvõimu omavahelistes suhete (määrusandluspädevus) kohta on Riigikohus leidnud politseiseaduse muutmise ja täiendamise seaduse asjas, et "Riigikogu oleks pidanud operatiivtehniliste erimeetmete rakendamise konkreetsete juhud ja üksikasjaliku korra ning sellega seonduvate õiguste võimalikud piirangud ise kehtestama, mitte aga neid delegerima kaitsepolitsei ametnikele ja riigikohtunikele. Seda, mida põhiseaduse järgi on õigustatud ja kohustatud tegema seadusandja, ei saa edasi delegerida täitevvõimule, isegi mitte ajutiselt ja kohtuvõimu kontrollivõimaluse tingimisel." (12.01.1994. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr III-4/1-1/94) Seonduvalt eelmisega on Riigikohus leidnud ka palgaseaduse ja rahandusministri 28.01.2002. a Ametiisikute palgaandmete avalikustamise korra ja tingimuste kinnitamise määruse asjas: "Põhiseaduse § 3 esimese lõike esimene lause ja § 11 esimene lause lubavad isiku põhiõigusi ja vabadusi piirata üksnes Riigikogu poolt või rahvahääletusel vastuvõetud seadusega sätestatud juhtudel ja korras. ... Seadusandja peab kõik põhiõiguste seisukohalt olulised küsimused otsustama ise ega tohi nende sätestamist delegerida täitevvõimule. Täitevvõim võib seadusega kehtestatud põhiõiguste ja vabaduste piiranguid üksnes täpsustada, mitte aga kehtestada seaduses sätestatuga võrreldes täiendavaid piiranguid." (24.12.2002. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-10-02) Eelnevat täiendab Riigikohtu seisukoht Vabariigi Valitsuse 23.07.1993. a Riigi

Kaitsepolitsei ameti põhimääruse ja Operatiivtehniliste erimeetmete rakendamise ajutise korra kinnitamise asjas: "Vabariigi Valitsus annab põhiseaduse § 87 p 6 kohaselt seaduse alusel ja täitmiseks määrusi ja korraldusi. Eelosundatus kajastub põhiseaduslik õigusaktide hierarhia ning järelus, et täitevvõim ei saa *praeter legem* määrustega reguleerida valdkondi, mida põhiseaduse kohaselt tuleb reguleerida seadusjõuliste aktidega." (12.01.1994. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr III 4-1/1-2/94) Riigikohus on väga paljudel erinevatel juhtudel analüüsinud valitsuse pädevust määruse andmiseks. Nii leidis ta, et Vabariigi Valitsus väljus maa enampakkumisel osalejale osavõtutasu maksmise kohustuse kehtestamisega seadusandja poolt antud volituse piiridest (22.12.2000. a Riigikohtu üldkogu otsus nr 3-4-1-10-00), samuti väljus Vabariigi Valitsus mitteeluruumide erastamise seaduses sätestatud volitusest, kui kehtestas oma 18.06.1996. a määrusega kinnitatud Mitteeluruumide erastamise korras mitteeluruumide enampakkumisest osavõtutasu (13.02.2007. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-16-06). Riigikohus eitas ka Vabariigi Valitsuse õigust kitsendada ehitise teenindamiseks vajaliku maa määramise aluseid ja seada oma 30.06.1998. a määrusega kinnitatud Ehitise teenindamiseks vajaliku maa määramise korraga täiendavaid tingimusi võrreldes maareformiseadusega (2.05.1007. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-2-07). Riigikohus on ka leidnud, et tulumaksuseaduse ega teised seadused ei ole pannud rahandusministrile ülesannet korraldada (tulumaksuseaduse rakendamise juhendiga) üksikisiku tulumaksu laekumine 48% ulatuses riigieelarvesse (7.12.1994. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr III-4/1-9/94), samuti näitena hilisemast ajast leidis Riigikohus, et "Avalik-õiguslike rahaliste kohustuste kehtestamise delegeerimine täidesaatvale võimule võib olla lubatav tingimusel, kui see tuleneb rahalise kohustuse iseloomust ning seadusandja määrab kindlaks diskretsiooni ulatuse, mis võib seisneda tasu alam- ja ülemmäära seadusega sätestamises, tasu suuruse arvestamise aluste kehtestamises vms" ning kuulutas põhiseadusevastaseks kohtutäiturite seaduse sätte ning selle alusel antud justiitsministri 16.02.2001. a määruse Kohtutäiturite tasumäärad (19.12.2003. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-22-03).

Riigikogu ja kohalike omavalitsusüksuste omavaheliste suhete koha on Riigikohus leidnud, et "Tulenevalt põhiseaduse §-s 154 sisalduvast lihtsast seadusreservatsioonist on seadusandjal võimalik kohaliku omavalitsuse iseseisvust piirata, arvates mõned oma sisult kohaliku elu küsimused viimaste hulgast põhjendatult välja. Seejuures tuleb silmas pidada, et kohaliku omavalitsuse põhiseaduslik garantii jääks püsima." (8.06.2007. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-4-07) Samuti on Riigikohus leidnud, et "Kuna kohalikud omavalitsused tegutsevad põhiseaduse kohaselt seaduste alusel, siis ei saa Riigikogu oma seadusandlike volitusi kohalike omavalitsuste tegevuse reguleerimise alal delegeerida." (4.11.1993. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr III-4/1-4/93) Eelnevalt väljaöeldut on Riigikohus kinnitanud paljudes kohtuasjades. Nii on Riigikohus leidnud maksukorralduse seaduse sätete vastuolu põhiseaduse §-ga 154 ja § 157 lg-ga 2, "kuna kohalike maksude olemuse määramine, nende kooskõlastamine ja registreerimine rahandusministri või tema poolt sätestatud korras, välistab kohaliku omavalitsuse iseseisva tegutsemise seaduse alusel maksude kehtestamisel." (4.11.1993. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr III-4/1-4/93) Riigikohus on põhiseadusevastaseks tunnistanud Tallinna linnavalitsuse 16.04.1994. a määrusega kinnitatud Sõidukite sundteisaldamise ja liikumist takistava vahendi kasutamise juhend (ja sellega seonduva linnavalitsuse määruse ja linnavolikogu otsuse), millega kehtestati selleks mitte ettenähtud kohas pargitud auto ratta lukustamise abinõu. (2.11.1994. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr III-4/1-7/94) Seoses Narva linnaga on Riigikohus nii 2000. kui 2010. aastal tegelenud piiriületust reguleerivate Narva linna

määrustega (9.02.2000. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-2-00 ning 8.06.2010. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-1-10) – mõlemal korral puudus õiguslik alus kas sõidukite piiriootejärjekordade moodustamiseks ning piiriületuse täpsema korra või järjekorras olemise eest võetava tasu sisseseadmiseks. Viimase aja tähtsaima kes- ja kohaliku tasandi võimu vahekordi käsitleva lahendina tuleb mainida 16.03.2010. a Riigikohtu üldkogu otsust nr 3-4-1-8-09 nn omavalitsusüksuste rahastamise kohtuasjas, milles Riigikohus selgitas, millised on kohustused, mis põhiseadus paneb riigile seoses omavalitsusüksuste rahastamisega, st mida on omavalitsusüksustel võimalik riigilt põhiseaduse alusel nõuda: seadusandjal on kohustus määratleda, millised omavalitsusüksustele seadusega pandud ülesanded on riiklikud ja millised kohalikud, kusjuures ülesannete jagamisel tuleb lähtuda sellest, et neid lahendaks inimesele võimalikult lähedal asuv organ, ülesannete kohalikust kogukonnast "võrsumisest" ning kokkulepetest omavalitsustega. Riiklikke ülesandeid tuleb rahastada riigieelarvest, mis peab vähemalt ülesannete kaupa ära näitama, kui palju raha eraldatakse omavalitsusüksustele nende täitmiseks.

Õiguskantsleri taotlusi kuulutada põhiseadusega vastuolus olevaks seaduseelnõu või muu riigielu küsimuse rahvahääletusele panemine (kui õiguskantsler leiab, et rahvahääletusele pandav seaduseelnõu (välja arvatud põhiseaduse muutmise seaduse eelnõu) või muu riigielu küsimus on vastuolus põhiseadusega või Riigikogu on rahvahääletuse korraldamise otsuse vastuvõtmisel oluliselt rikkunud kehtestatud menetluskorda) Riigikohtule esitanud ei ole, nii et kohtupraktika selles osas puudub.

5. Who is entitled to submit proceedings before the constitutional court for the adjudication of such disputes?

Vt vastuseid küsimustele 3. ja 4.

6. What procedure is applicable for the adjudication of such dispute?

Kohaldub tavaline põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse kord (vt PSJKS II ptk: §-d 4–15; PSJKS VII ptk kirjeldab asja läbivaatamise korda (§-d 47–63): kohtumenetluse keel, tähtaegade arvutamine ja esindus kohtus, menetlusosaliste õigused ja kohustused, tõendid, asja läbivaatamise viis, asjade liitmine, suulise menetluse avalikkus, kohtuliku arutamise kord, istungi protokoll, asja menetluse lõpetamine, kohtuotsus, otsuse kuulutamine ja jõustumine, otsuse selgitamine, seisukoht, kohtumäärus, vigade parandamine, lahendite avaldamine, kohtukulud).

Lisaks juba eelnevalt vastustes küsimustele nr 1–2 väljatoodule võib märkida, et õigustloovate aktide järelevalve menetluses on "organitülide" korral menetlusosalisteks (PSJKS § 10) vaidlustatud õigustloova akti vastuvõtnud või andnud organ; õigustloova akti vastu võtmata või andmata jätnud organ; kohtuotsuse või -määruse alusel algatatud menetluses kohtuvaidluse menetlusosalised; kohaliku omavalitsuse volikogu poolt taotluse esitamisel kohaliku omavalitsuse volikogu; õiguskantsler; justiitsminister; Vabariigi Valitsust esindav minister. Õigustloova akti põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses küsib Riigikohus menetlusosalistelt arvamuse vaidlustatud akti põhiseaduslikkuse kohta. Riigikohus annab vaidlustatud õigustloova akti vastuvõtnud või andnud organile, õigustloova akti vastu võtmata või andmata jätnud organile ning kohtuotsuse või -määruse alusel algatatud menetluses kohtuvaidluse menetlusosalistele võimaluse esitada Riigikohtule antud arvamuste kohta täiendav arvamus või selgitus ning nõuab vajaduse korral õigustloova akti vastu võtnud või

andnud, õigustloova akti vastu võtmata või andmata jätnud organilt selgitust õigustloova akti või selle sätte kohta.

Riigikohus võib menetlusosalise põhistatud taotluse alusel või omal algatusel põhistatult peatada vaidlustatud õigustloova akti või selle sätte jõustumise kuni Riigikohtu otsuse jõustumiseni (PSJKS § 12).

Riigikohus lahendab kohtuasja mõistliku aja jooksul, kuid mitte pikema aja kui 4 kuu jooksul, arvates nõuetekohase taotluse saamisest, kusjuures õiguskantsleri taotluse tühistada Riigikogu otsus seaduseelnõu või muu riigielu küsimuse rahvahääletusele panemise kohta lahendab kohus hiljemalt kahe kuu jooksul, arvates nõuetekohase taotluse saamisest (PSJKS § 13).

On oluline ka märkida (vt PSJKS § 14), et Riigikohus ei ole asja lahendamisel seotud taotluse, kohtuotsuse või -määruse põhistusega. Asja lahendamisel kohtuotsuse või -määruse alusel võib Riigikohus tunnistada kehtetuks või põhiseadusega vastuolus olevaks õigustloova akti, või selle sätte, samuti õigustloova akti andmata jätmise, mis on kohtuasja lahendamisel asjassepuutuv. Seejuures ei lahenda Riigikohus õigusvaidlust, mis kuulub lahendamisele haldus-, tsiviil-, kriminaal- või haldusõiguserikkumise asjades kohaldatavate kohtumenetluse sätete järgi. Kuid Riigikohtu kolleegiumi või erikogu poolt vastava menetlusseadustiku järgi määrusega üleantud asja lahendab üldkogu kõigis asjassepuutuvates küsimustes, kohaldades samaaegselt asja liigile vastavat menetlusseadustikku ja käesolevat seadust.

7. What choices are there open for the constitutional court in making its decision (judgment). Examples.

Õigustloovate aktide põhiseaduslikkuse järelevalve menetluses võib Riigikohus (PSJKS § 15):

- 1) tunnistada jõustumata õigustloova akti põhiseadusega vastuolus olevaks;
- 2) tunnistada jõustunud õigustloova akti või selle sätte põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks;
- 2¹) tunnistada õigustloova akti andmata jätmise põhiseadusega vastuolus olevaks;
- 4) tühistada Riigikogu otsuse seaduseelnõu või muu riigielu küsimuse rahvahääletusele panemise kohta;
- 5) tunnistada, et vaidlustatud õigustloov akt või õigustloova akti andmata jätmise oli taotluse esitamise ajal vastuolus põhiseadusega;
- 6) jätta taotluse rahuldamata.

Seejuures jõustumata õigustloova akti põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistamise korral akt ei jõustu (nt ka välislepingu või selle sätte põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistamise korral on välislepingu sõlminud organ kohustatud sellest võimaluse korral väljuma või algatama välislepingu denonsseerimise või selle muutmise viisil, mis tagaks selle kooskõla põhiseadusega; Põhiseadusega vastuolus olevat välislepingut siseriiklikult ei kohaldata).

Perioodil 1995–2009 läbivaadatud 255-st põhiseaduslikkuse järelevalve kohtuasjast rahuldab Riigikohus 98 juhul (sh 8 korral osaliselt) taotluse, kaebuse või protesti või tunnistab põhiseadusvastasust. Sealjuures tunnistab Riigikohus 1 juhul põhiseadusega vastuolevaks õigustloova akti andmata jätmise ning 19 juhul, et õigusakt või välisleping oli põhiseadusega vastuolus (õigusakt oli kohtuotsuse tegemise ajaks juba kehtetuks tunnistatud). 103 juhul jättis Riigikohus taotluse, kaebuse või protesti rahuldamata või tegi põhiseadusevastasust eitava otsuse ning 36 juhul tagastas taotluse, kaebuse või protesti läbivaatamatult.

Ühelgi juhul pole Riigikohus tegelenud taotlusega tühistada Riigikogu otsus seaduse, eelnõu või muu riigielu küsimuse rahvahääletusele panemise kohta ega Riigikogu otsuse tühistamise taotlusega.

8. Ways and means for implementing the constitutional court's decision: actions taken by the public authorities concerned afterwards. Examples.

Konkreetsetest kohtuasjades on Riigikohus asjade lahendamise huvides rääkinud ka täitevvõimu või seadusandja edasistest kohustustest põhiseadusvastase olukorra kõrvaldamisel. Nii näiteks tunnistades kehtetuks Keila Vallavolikogu määrused, mis reguleerisid Keila vallas tulirelvadest laskeharjutuste korraldamist, kirjeldas Riigikohus oma otsuses täitevvõimu edasist kohustust: "senikaua, kui Vabariigi Valitsus või tema poolt volitatud minister pole määranud kindlaks nõudeid kaitsejõudude laskepaikadele ja nende kasutamise korda, ei tohi sellistes laskepaikades laskeharjutusi korraldada" (8.03.2000. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-3-00). Samuti, tunnistades põhiseadusevastaseks maksukorralduse seaduse sätte ja selle alusel antud rahandusministri määrused, millega kehtestati intressimäär, nentis Riigikohus: "Käesolev otsus ei mõjuta maksuameti kohustust tasuda nende määrade alusel intresse maksumaksjatele." (5.11.2002. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-8-02) Veelgi täpsem täitevvõimu kohustus nähti ette N. Irihini kaebuse Tallinna Politseiprefektuuri toimingute õigusvastaseks tunnistamiseks ja relvaloa väljaandmise kohustamiseks lahendamisel. Nimelt leidis Riigikohus, et: "Halduskohtul ei ole üldjuhul võimalik kohustada haldusorganit tegema kohtu poolt kindlaks määratud diskretsioonotsust. See on võimalik vaid juhul, kui juhtumi asjaolude tõttu on ilmselge, milline otsus oleks õiguspärane. ... Üldkogul ei ole küll relvaloa andmise diskretsioonilisest iseloomust tulenevalt võimalik kohustada täitevvõimu relvaluba välja andma, kuid võimalik on täitevvõimu kohustada relvaloa väljastamise avaldust läbi vaatama. ... N. Irihini avaldus tuleb lahendada pärast käesoleva otsuse resolutsiooni ... jõustumist, arvestades sel hetkel kehtivat regulatsiooni tähtjalise elamisloa alusel Eestis viibivatele ning alalist elukohta väljaspool Eestit mitteomavatele isikutele relvalubade väljastamise kohta." (25.02.2004. a Riigikohtu üldkogu otsus nr 3-3-1-60-03)

Samuti on Riigikohus otsuses näinud ette käitumisjuhised nii seadusandjale kui täitevvõimule: "Hoolimata sellest, et üldkogu tunnistab [kodakondsuseaduse ühe sätte] osaliselt kehtetuks ja [sama seaduse teise sätte] osaliselt põhiseadusevastaseks, ei saa üldkogu antud asjas kohustada täitevvõimu lahendama V. Fedtšenko keeleõppevõime küsimust. ... Olukord laheneb, kui seadusandja kehtestab korra, mis võimaldaks halva kuulmisega isikuid kodakondsuse saamisel keeleeksamist vabastada lähtuvalt sellest, kas kuulmispuue takistab neil keele omandamist või mitte." (10.12.2003. a Riigikohtu üldkogu otsus nr 3-4-1-47-03)

Kuna 2004.–2009. a põhiseaduslikkuse järelevalve lahendite täitmist puudutavas analüüsis käsitleti lahendeid, milles tuvastati normi põhiseadusevastasus või õiguslünk, ja vaatluse alt jäid mh välja kohtulahendid, milles hinnati täitevvõimu või kohaliku omavalitsuse määrusandluse põhiseaduspärasust, ei saa küsimustikus esitatud küsimusele ammendavalt vastata.

III. – Enforcement of constitutional courts' decisions

1. The Constitutional Court's decisions are:

a) final;

- b) subject to appeal; if so, please specify which legal entities/subjects are entitled to lodge appeal, the deadlines and procedure;
- c) binding erga omnes;
- d) binding inter partes litigantes.

Riigikohtu otsused on üldkohustusliku jõuga, st täitmiseks kohustuslikud madalama astme kohtutele ja ka Riigikohtule endale ning ka seadusandjale (vt ka ülalpool vastust I osa küsimusele nr 6. a)). Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve otsused jõustuvad nende avalikult kuulutamiseast (PSJKS § 58 lg-d 1–2). Riigikohtu otsused on lõplikud ja edasikaebamisele ei kuulu.

Mõningatel juhtudel tänu siseriiklike meetmete ammendamisele järgneda võib Riigikohtu otsusele pöördumine Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni süsteemi alusel Euroopa inimõiguste kohtusse.

Üldistavalt öeldes on õigustloovate aktide põhiseaduslikkuse abstraktse normikontrolli menetluses (Vabariigi Presidendi, õiguskantsleri ja kohaliku omavalitsuse taotluse alusel) tehtud Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve otsustel *erga omnes* siduvus, konkreetse normikontrolli menetluses (kohtu taotluse alusel) tehtud otsustel aga eelkõige *erga omnes*, teatud juhtudel lisandub ka *inter partes litigantes* siduvus (nt tekib tagantjärele õigus soodustuse saamiseks vms). Viimasega seondub ka tsiviil-, kriminaal- ning haldusmenetluses ette nähtud teistmisvõimalus, kui jõustunud kohtulahendiga asjas uuendatakse menetlus Riigikohtu poolt põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse korras selle õigustloova akti või selle sätte põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistamise tõttu, millele tugines kohtuotsus või -määrus. (Vt ka allpool vastust küsimusele nr 3.)

Erga omnes siduvuse kohta on Riigikohus leidnud, et "Kui seaduse mingid sätted on põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse korras tunnistatud kehtetuks, siis tuleb selle seaduse ülejäänud sätteid tõlgendada, lähtudes Riigikohtu otsusest." (25.11.1998. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-9-98) Samuti on Riigikohus leidnud alkoholiseaduse asjas, et kuni seaduses vajalike muudatuste tegemiseni ei välista alkoholiseaduse sätte põhiseadusevastaseks tunnistamine tegevusloa kehtetuks tunnistamist raske õiguserikkumise korral ja kehtiva sätte alusel, mis näeb sellise võimaluse ette juhul, kui see on õiguserikkumise kõiki asjaolusid arvestades vajalik. Juhul kui tegevusloa väljastaja on juba tegevusloa põhiseadusevastase alkoholiseaduse sätte alusel kehtetuks tunnistanud ja see otsus on vaidlustatud halduskohtus, peab kohus sisuliselt kaaluma, kas tegevusloa kehtetuks tunnistamine oli konkreetsetest asjaoludest tulenevalt vajalik ja põhjendatud (28.04.2000. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-6-00). Riigikohus leidis ka esimeses omandireformi aluste seaduse asjas, et "Üldkogu möönab, et sätte põhiseadusevastasuse konstateering tähendab ebamäärase olukorra jätkumist. Seadusandja peab selle ületamiseks andma asjakohase õigusliku regulatsiooni. Kuni seadust ei viida kooskõlla õigusselguse põhimõttega, ei saa otsustada ümberasunutele kuulunud vara tagastamist või kompenseerimist ega erastada seda vara." (28.10.2002. a Riigikohtu üldkogu otsus nr 3-4-1-5-02)

Erga omnes siduvuse piirangut on Riigikohtu üldkogu näinud PSJKS § 58 lg-s 3, mis lubab otsuse jõustumise edasi lükata: "Tsiviilkohtumenetluse seadustikus... teistmise aluse sätestamine ei tähenda kõigi põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses tehtud kohtuotsuste automaatset tagasiulatuvat toimet. PSJKS § 58 lg 3 võimaldab põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses teha kohtuotsuse, millel ei ole *erga omnes*

tagasiulatuvat toimet. ... tuleb ... lõpetada avalduse esitanud inimeste selgusetus selles, mis saab Saksamaale ümberasunutele kuulunud õigusvastaselt võõrandatud vara suhtes esitatud avaldustest. Neid avaldusi tuleb hakata menetlema. ... avaldused tuleb ... läbi vaadata hoolimata sellest, kas need avaldused on varem [põhiseadusevastase sätte alusel] jätetud läbi vaatamata või rahuldamata... läbi tuleb vaadata ka need avaldused, mille suhtes tehtud halduskohtu otsus on [põhiseadusevastase sätte alusel] halduskohtu otsusega tunnistanud seadusevastaseks või tühistatud." Üldkogu ei välistanud ka uute avalduste esitamist, kuid "Sellise avalduse esitamisel tuleb igal üksikul juhtumil kaaluda, kas avaldus on esitatud mõistliku aja jooksul." (10.03.2008. a Riigikohtu üldkogu otsus nr 3-3-2-1-07)

Ex tunc inter partes mõju kinnitas Riigikohus juhul, kui Vabariigi Valitsus oli ise vaidlustatud määrust muutnud viisil, et vaidlustatud säte kehtivas regulatsioonis puudus (2.05.2007. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-8-06). Samuti on Riigikohus leidnud, et "Kohtulahendite teistmise võimaluse andmisega halduskohtumenetluses on seadusandja selgelt rõhutanud, et põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses tehtud otsustel võib olla tagasiulatuv jõud. Kohtulahendi teistmine oleks mõeldamatu, kui põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses tehtud otsustel oleks vaid *ex nunc* toime." (10.03.2008. a Riigikohtu üldkogu otsus nr 3-3-2-1-07)

Inter partes siduvusega on seotud Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve otsuste *ex nunc* toime: "Kuna kolleegiumi otsusel on ajas *ex nunc* toime, siis ei anna käesolev otsus alust erisoodustustelt makstud tulumaksu tagastamiseks nendele maksumaksjatele, kes pole maksustamist vaidlustanud või kelle kaebuse suhtes on jõustunud halduskohtu otsus." (12.05.2000. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-5-00) Sarnaselt on Riigikohus leidnud: "... justiitsministri ... määruse põhiseadusevastaseks tunnistamisega ei kaasne kohustust tagastada juba tasutud kohtutäituri tasud. Õigus saada tagasi täitemenetluses makstud tasu on vaid neil võlgnikel, kes vaidlustasid tähtaegselt kohtutäituri tasu määramise otsuse õiguspärasuse." (19.12.2003. a Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3.4.1.22.03) Vt ka ülalpool samas vastuse nn alkoholiseaduse näidet (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsus nr 3-4-1-6-00).

2. *As from publication of the decision in the Official Gazette/Journal, the legal text declared unconstitutional shall be:*

a) *repealed;*

b) *suspended until when the act/text declared unconstitutional has been accorded with the provisions of the Constitution;*

c) *suspended until when the legislature has invalidated the decision rendered by the constitutional court.*

d) *other instances.*

Riigi Teatajas (see on elektrooniline võrguväljaanne aadressil www.riigiteataja.ee) avaldatakse Riigikohtu üldkogu ja põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahendid, mis sisaldavad otsust Riigi Teatajas avaldatud õigustloova akti põhiseadusega kooskõla kohta (PSJKS § 62; Riigi Teataja seaduse § 2 lg 2 p 7). Muud Riigikohtu põhistanud lahendid ja määrused põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse seaduse alusel lahendatavates asjades avaldatakse Riigikohtu veebilehel (PSJKS § 62; aadressil www.riigikohus.ee).

Kuna PSJKS § 58 lg-te 1–2 kohaselt jõustub selle seaduse alusel tehtud Riigikohtu otsus avalikust kuulutamisest, siis eraldi jõustumiseks vajalikku avalikustamise korda (trükkimist) ette nähtud ei ole. Tavapraktika kohaselt lisatakse Riigi Teatajasse kohtuasjaga seotud

jõustunud õigusakti vastava põhiseadusevastaseks ja kehtetuks tunnistatud sätte (PSJKS § 15 lg 1 p 2) asemele või juurde viide Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve lahendile (ning kustutatakse säte seaduse tekstist). Konkreetsed edasised sammud seoses põhiseadusevastase sätte muutmise jäädav seadusandja otsustada (vt praktika kohta vastust küsimustiku I osa küsimustele nr 6. a)–b)).

Jõustumata õigustloova akti põhiseadusevastaseks tunnistamisel (PSJKS § 15 lg 1 p 1) see ei jõustu (PSJKS § 15 lg 2). Juhtudel, mil Riigikohus tunnistab, et vaidlustatud õigustloov akt või õigustloova akti andmata jätmise oli taotluse esitamise ajal vastuolus põhiseadusega (PSJKS § 15 lg 1 p 5), on tegemist juba kehtivuse kaotanud õigusaktiga, kuid ka sel juhul lisatakse elektroonilisse Riigi Teatajasse juba kehtivuse kaotanud redaktsiooni vastava põhiseadusevastase sätte juurde viide Riigikohtu otsusele. Kehtivuse kaotanud õigusakti põhiseadusvastasust tunnistava Riigikohtu otsuse korral ei ole välistatud teatud, juba kehtetu akti põhiseadusevastaseks tunnistamisest tulenevad *inter partes* mõjud (vt ülal vastust sama osa küsimusele nr 1).

Riigikohtul on õigus põhjendatult lükata õigustloovate aktide põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud otsuse jõustumine kuni kuue kuu võrra edasi (PSJKS § 58 lg 3). Viimast võimalust kasutati nt omandireformi aluste seaduse asjas, kus sedastati, et "Saksa riigiga 1941. a sõlmitud lepingu alusel Saksamaale ümberasunud isikutelt õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise, kompenseerimise või erastamise küsimustes võimalike lahendusvariantide vahel tuleb valik teha eelkõige täitevvõimul ja seadusandjal. ... Riigikohtu üldkogu ei saa asuda seadusandja rolli ega teha parlamendi eest valikut võimalike lahendusvariantide vahel ning välja töötada vastavaid õiguslikke regulatsioone. Seadusandjale on mõistlik anda nende küsimuste lahendamiseks aega," ning tunnistati seadusesäte kehtetuks 6 kuu pärast saabuvast tähtpäevast alates juhul, kui selleks ajaks ei ole jõustunud sätet muutev või kehtetuks tunnistav seadus (12.04.2006. a ja 6.12.2006. a Riigikohtu üldkogu osaotsused nr 3-3-1-63-05). Vt selle küsimuse kohta ka vastust küsimustiku I osa küsimusele nr 6. a).

3. Once the constitutional court has passed a judgment of unconstitutionality, in what way is it binding for the referring court of law and for other courts?

Riigikohtu otsus on põhiseaduslikkuse järelevalve asjades sisu poolest (õigustloova akti või selle sätte põhiseadusevastaseks ja kehtetuks tunnistamine ning tunnistamine, et vaidlustatud õigustloov akt, õigustloova akti andmata jätmise või välisleping oli taotluse esitamise ajal vastuolus põhiseadusega – PSJKS § 15 lg 1 p-d 2 ja 5) siduv nii alama astme kohtutele kui Riigikohtule endale tulenevalt PS 3 lg 1 esimesest lausest: "Riigivõimu teostatakse üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel." Kriminaalmenetluse seadustiku (KrMS) § 2 p-de 1 ja 4 kohaselt on kriminaalmenetlusõiguse allikaks teiste seas Eesti Vabariigi põhiseadus ja Riigikohtu lahendid küsimustes, mida ei ole lahendatud muudes kriminaalmenetlusõiguse allikates, kuid mis on tõusetunud seaduse kohaldamisel.

Kui esimese või teise astme kohus on PSJKS § 9 lg 1 kohaselt jätnud kohtuasja lahendamisel kohaldamata mis tahes asjassepuutuva õigustloova akti või välislepingu, tunnistades selle põhiseadusega vastuolus olevaks, või kui esimese või teise astme kohus on kohtuasja lahendamisel tunnistanud õigustloova akti andmata jätmise põhiseadusega vastuolus olevaks, edastab ta vastava otsuse või määruse Riigikohtule. Seega on esimese või teise astme kohus teinud konkreetses kohtuasjas juba otsuse, milles on lahendanud enda ees oleva kohtuasja, ilma kohaldamata enda poolt põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistatud ja

põhiseaduspärasuse korral kohaldamisel kuuluvat õigusakti või selle sätet/sätteid. Seega ei too Riigikohtu otsus sama astme kohtule tehtud lahendiga seoses mingeid muutusi kaasa. Küll aga seonduvad Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve otsusega nii tsiviil-, kriminaal- kui halduskohtumenetluses menetluslikud tagajärjed edasikaebe tähtaegade osas, samuti on need Riigikohtu otsused kõigis kolmes menetluses üheks teistmise aluseks. Riigikohtu otsuse valguses kujundavad oma praktika ka teised kohtud pooleli olevates ning algavates kohtuasjades seni, kuni seadusandja on põhiseadusevastast õigusakti või sätet muutnud või uue regulatsiooni kehtestanud.

Nii seondub Riigikohtu lahenditega põhiseaduslikkuse järelevalve asjas kriminaalmenetluses nii apellatsiooni kui kassatsioonikaebuse esitamise tähtaeg; kui kohus kriminaalasja lahendamisel tehtud kohtuotsuse resolutsioonis tunnistab kohaldamisele kuuluva õigustloova akti põhiseadusega vastuolus olevaks ja jätab selle kohaldamata, esitatakse apellatsioon otsuse teinud kohtule kirjalikult viieteistkümne päeva jooksul, arvates kohaldamata jäetud õigustloova akti kohta Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud otsuse kuulutamisele järgnevalt päevast (KrMS § 319 lg 5); Kui ringkonnakohus tunnistab kriminaalasja lahendamisel tehtud kohtuotsuse resolutsioonis kohaldamisele kuuluva õigustloova akti põhiseadusega vastuolus olevaks ja jätab selle kohaldamata, esitatakse kassatsioon kolmekümne päeva jooksul, alates kohaldamata jäetud õigustloova akti kohta Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud otsuse kuulutamisele järgnevalt päevast (KrMS § 345 lg 4). Sarnaselt on ette nähtud ka määruskaebuse esitamise tähtaja erisus põhiseaduslikkuse järelevalve lahendi korral (KrMS § 387 lg 3).

Tsiviilkohtumenetluse seadustik (TsMS) näeb ette võimaluse peatada menetlus Riigikohtu menetluses oleva põhiseaduslikkuse järelevalve asja lahendamise ajaks kuni Riigikohtu otsuse jõustumiseni, kui see võib mõjutada tsiviilasjas kohaldamisele kuuluva õigustloova akti kehtivust (TsMS § 356 lg 2).

Sarnaselt kriminaalmenetlusega on ka tsiviilkohtumenetluses reguleeritud tähtaja kulgemine: Kui maakohus tunnistab asja lahendamisel kohtuotsuse resolutsioonis kohaldamisele kuuluva õigustloova akti põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis selle kohaldamata, ei hakka apellatsioonitähaga kulgema enne kohaldamata jäetud õigustloova akti kohta Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud otsuse kuulutamist (TsMS § 632 lg 2); Kui kohus tunnistab asja määrusega lahendamisel kohaldamisele kuuluva õigustloova akti põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis selle kohaldamata, ei hakka määruse peale määruskaebuse esitamise tähtaeg kulgema enne kohaldamata jäetud õigustloova akti kohta Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud otsuse kuulutamist (TsMS § 661 lg 3); Kui ringkonnakohus tunnistab asja lahendamisel kohtuotsuse resolutsioonis kohaldamisele kuuluva õigustloova akti põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis selle kohaldamata, ei hakka kassatsioonitähaga kulgema enne kohaldamata jäetud õigustloova akti kohta Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud otsuse kuulutamist (TsMS § 670 lg 2); Kui kohus tunnistab asja lahendamisel määrusega kohaldamisele kuuluva õigustloova akti põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis selle kohaldamata, ei hakka määruse peale määruskaebuse esitamise tähtaeg kulgema enne kohaldamata jäetud õigustloova akti kohta Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud otsuse kuulutamist (TsMS § 698 lg 3).

Halduskohtumenetluses jätab halduskohus kohtuasja lahendamisel kohaldamata iga seaduse või muu õigustloova akti, kui see on vastuolus põhiseadusega; Kui halduskohus on kohtuasja lahendamisel jätnud kohaldamata mis tahes asjassepuutuva õigustloova akti või välislepingu, tunnistades selle põhiseadusega vastuolus olevaks, või on tunnistanud õigustloova akti andmata jätmise põhiseadusega vastuolus olevaks, edastab ta kohtuotsuse või -määruse

Riigikohtule, millega käivitub põhiseaduslikkuse järelevalve menetlus Riigikohtus (halduskohtumenetluse seadustiku – HKMS – § 25 lg-d 9–10).

Tähtaegade osas rakendub seoses Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve otsustega ka halduskohtumenetluses teiste menetlustega sarnane kord: Kui halduskohus tunnistas asja lahendamisel kohtuotsuse resolutsioonis kohaldamisele kuuluva õigustloova akti põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis selle kohaldamata, arvestatakse apellatsioonkaebuse esitamise tähtaega kohaldamata jäetud õigustloova akti kohta Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud lahendi kuulutamistest arvates (HKMS § 31 lg 6); Kui halduskohus tunnistas asja määrusega lahendamisel kohaldamisele kuuluva õigustloova akti põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis selle kohaldamata, ei hakka määruse peale määruskaebuse esitamise tähtaeg kulgema enne, kui kohaldamata jäetud õigustloova akti kohta Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud otsus on kuulutatud (HKMS § 47¹ lg 4); Kui ringkonnakohus tunnistas asja lahendamisel määrusega kohaldamisele kuuluva õigustloova akti põhiseadusega vastuolus olevaks ja jättis selle kohaldamata, ei hakka määruse peale määruskaebuse esitamise tähtaeg kulgema enne kohaldamata jäetud õigustloova akti kohta Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud otsuse kuulutamist (HKMS § 74¹ lg 4).

Kriminaalasjades toimub Riigikohtus ka teismismenetlus, mis on teistmisavalduse läbivaatamine jõustunud kohtulahendiga kriminaalasjas menetluse uuendamise otsustamiseks (KrMS § 365 lg 1). Teistmise aluseks on mh Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse korras selle õigustloova akti või selle sätte põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistamine, millele tugines kohtuotsus või -määrus teistetavas kriminaalasjas (KrMS § 366 p 6).

Ka tsiviilkohtumenetluses on Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluse korras selle õigustloova akti või selle sätte põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistamine, millele tugines kohtulahend teistetavas tsiviilasjas, teistmise (st et jõustunud kohtulahendi võib hagimenetluses poole avalduse alusel, hagita menetluses menetlusosalise või muu isiku, kelle kohus oleks pidanud asja lahendamisel kaasama, avalduse alusel uute asjaolude ilmsikstulekul teistmise korras uuesti läbi vaadata – TsMS § 702 lg 1) aluseks (TsMS § 702 lg 2 p 7).

Sarnaselt võib halduskohtumenetluses jõustunud kohtuotsuseid ja -määrusi menetlusosalise avalduse alusel uute asjaolude ilmsikstulekul uuesti läbi vaadata, millisel puhul on teistmise alusteks tsiviilkohtumenetluses sätestatud teistmise alused (HKMS § 75).

2004.–2009. a põhiseaduslikkuse järelevalve lahendite täitmist puudutav analüüs¹⁰ toob välja mõned näited selle kohta, kuidas on kohtud reageerinud Riigikohtu lahenditele põhiseaduslikkuse järelevalve asjades:

1. 3-4-1-14-07 (Ametniku vanuse tõttu teenistusest vabastamine)

1. oktoobril 2007 tunnistas Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium põhiseadusevastaseks ning kehtetuks avaliku teenistuse seaduse (ATS) § 120, mille kohaselt võib ametniku vabastada teenistusest vanuse tõttu, kui ta on saanud 65-aastaseks, samuti § 130 lg 1 osas, milles see puudutab vanuse tõttu teenistusest vabastamisest etteteatamist, § 131 lg 3 osas, milles see puudutab hüvitust vanuse tõttu teenistusest vabastamisel, ning § 133 lg-d 1 ja 3 osas, milles need puudutavad teenistusest vabastamise aja piiranguid vanuse tõttu teenistusest vabastamise korral. Kolleegiumi hinnangul oli tegemist võrdsuspõhiõiguse

¹⁰ Eestikeelne. Kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/988/PSJV_lahendite_taitmine_2010.pdf

rikkumisega, sest kehtetuks tunnistatud sätted võimaldasid ühe 65-aastaseks saanud ametniku jätta teenistusse ja teise vabastada, põhjendades seda üksnes isiku vanusega.

Peale Riigikohtu lahendit on Tartu Halduskohus lahendanud kaebuse ATS § 120 alusel ametniku teenistusest vabastamise käskkirja tagasiulatuvalt õigusvastaseks tunnistamise kohta (Tartu Halduskohtu 14.02.2008 otsus asjas nr 3-07-2413/3). Kohus leidis selles otsuses, et „*Põhiseadusega vastuolus olevaks tunnistatud üldakti alusel antud halduse üksikakt on samuti põhiseadusevastane ehk õigusvastane. Antud juhul on ATS § 120, mis võimaldas ametnikke teenistusest vabastada vanuse tõttu, kui ta on saanud 65-aastaseks, põhiseadusevastanus tuvastatud põhiseaduslikkuse järelevalve kohtu poolt. Kaebuse esitaja on ametist vabastatud just selle põhiseadusevastase õigusnormi alusel antud üksikaktiga, mis tähendab, et kaebuse esitaja on vabastatud õigusvastase haldusaktiga. Tulenevalt eeltoodust kuulub kaebus rahuldamisele ja kohus tunnistab Tartu maavanema 20.12.2004 korralduse nr 145-p õigusvastaseks.*“ Seega tunnistab halduskohus põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsuse tagasiulatuvat jõudu. Sama kinnitas ka Tartu Ringkonnakohus kohtuasja appellatsioonimenetluses (Tartu Ringkonnakohtu 6.05.2008 otsus asjas nr 3-07-2413/8).

2. 3-1-3-13-03 ja 3-3-2-1-04 (Menetluse taasavamine peale Euroopa Inimõiguste Kohtu otsust)

6. jaanuaril 2004 leidis Riigikohtu üldkogu kahes kohtuasjas, et kui Euroopa Inimõiguste Kohus on tuvastatud, et isiku süüdimõistmisel Eestis on rikutud Euroopa Inimõiguste Konventsiooniga tagatud õigusi, siis tuleb isikule tema taotlusel võimaldada kohtuasja uus läbivaatamine, juhul kui õiguse rikkumine on jätkuv ja oluline ning kui selle abil saab parandada isiku õiguslikku seisundit. Ühtlasi märkis kohus et „*Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis sisalduvate õiguste ja vabaduste tagamine parimal viisil eeldaks kohtumenetluse seaduse täiendamist, nii et sellest üheselt nähtuks, kas, millistel juhtudel ja kuidas toimuks kriminaalasja taasläbivaatamine pärast Euroopa Inimõiguste Kohtu otsust*“ (kohtuasi nr 3-1-3-13-03, p 31).

Alles kahe aasta pärast, 1. jaanuaril 2006 jõustus uus tsiviilkohtumenetluse seadustik, milles muuhulgas sisaldus ka säte, mis nägi ette ühe teistmise alusena, kui Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud kohtulahendi tegemisel inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni või selle protokollide rikkumise ja rikkumist ei ole võimalik mõistlikult kõrvaldada või hüvitada muul viisil kui teistmise kaudu (§ 702 lg 2 p 8). Kauem aega võttis, et sarnased alused inimõiguste kohtu otsuste täiemahuliseks täitmiseks viidaks sisse ka teistesse kohtumenetlust reguleerivatesse seadustesse. Halduskohtumenetluse seadustikus asendati senine teistmisaluste loend blanketse viitega tsiviilkohtumenetluses sätestatud teistmise alustele (säte jõustus 1. septembril 2006). Ning veelgi hiljem, peale ligi kaheaastast eelnõu menetlemist parlamendis, jõustusid 2006. a 18. novembril kriminaalmenetluse seadustiku ja värteomenetluse seadustiku sätted, mis nägid ette ühe teistmise alusena, kui Euroopa Inimõiguste Kohus on rahundanud individuaalkaebuse teistetavas kohtuasjas tehtud lahendi peale, kuna rikutud on Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni või selle protokollid. Lisatingimuseks on, et rikkumine võis mõjutada asja otsustamist ja seda ei ole võimalik kõrvaldada või sellega tekitatud kahju hüvitada muul viisil kui teistmise kaudu.

Mainitud vahepealse kahe-kolme aasta jooksul tuli aga Riigikohtul oma varasemale otsusele kindlaks jääda ka vaatamata seadusandliku regulatsiooni puudumisele. 22. novembril 2004 otsustas Riigikohtu kriminaalkolleegium kohtuasjas nr 3-1-3-5-04 taasavada menetluse kriminaalasjas, milles isik oli Eestis süüdi tunnistatud, kuid mida Euroopa Inimõiguste Kohus taunis, lähtudes Inimõiguste konventsiooni artikli 7 lõikest 1, milles sisaldub *nullum crimen*

nulla poena põhimõte. Kriminaalkolleegium mõistis isiku õigeks nendes tegudes, milles kriminaalmenetlus taasavati.

3. 3-4-1-20-07 (Kaebõigus tsiviilkohtumenetluses hagi tagamata jätmise määruse peale)

9. aprillil 2008 tunnistas Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium põhiseadusevastaseks ja kehtetuks tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 390 lõike 1 esimese lause ja § 660 lõike 1 osas, milles need ei võimalda edasi kaevata hagi tagamise taotluse rahuldamata jätmise määruse peale, millega arvati tasutud kautsjon riigituludesse. Kõnealuste sätete kohaselt võis pool esitada määruskaebuse selliste maakohtu ja ringkonnakohtu määruste peale, millega kohus hagi tagamise taotluse rahuldab, ühe tagamisabinõu teisega asendas või hagi tagamise tühistas. Hagi tagamise taotluse rahuldamata jätmise määruse peale määruskaebuse esitamise õigust aga ei tulenenud normist.

Juba sama aasta sügisel, 1. oktoobril 2008 tuli Riigikohtu tsiviilkolleegiumil kohtuasja nr 3-2-1-71-08 lahendamisel lähtuda viidatud põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi lahendist. Tsiviilkolleegium leidis, et kuna endiselt oli kehtiv säte, mille järgi hagi tagamise avalduse rahuldamata jätmise korral arvatakse kautsjon riigituludesse, siis tuleb võimaldada kautsjoni tasunud isikule määruskaebuse esitamist ringkonnakohtule maakohtu määruse peale, millega jäeti hagi tagamise taotlus rahuldamata.

4. 3-4-1-7-08 (Halduskohtute välistamine riigihankevaidluste lahendamise menetlusest)

8. juunil 2009 tunnistas Riigikohtu üldkogu põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks riigihangete seaduse (RHS) § 129 lõike 1, mis andis Riigihangete Ameti juures asuva vaidlustuskomisjoni otsuse peale esitatava kaebuse lahendamise apellatsioonimenetluses ringkonnakohtule ning välistas halduskohtu esimeses astmes selliseid vaidlusi läbi vaatamast. Riigikohtu hinnangul oli selline regulatsioon vastuolus PS § 149 lõigetega 1 ja 2 ning PS § 146 esimese lausega koostoimes PS §-ga 4. Üldkogu leidis, et põhiseaduse kohaselt algab kõikide kohtuasjade arutamine esimesest kohtuastmest ning halduskohtu välistamine teatud liiki asjade arutamisest, andes vastav pädevus üle haldusorganile, kitsendab kohtuvõimu pädevust.

Kohtupraktikas on aga RHS § 129 lg 1 põhiseadusevastaseks ja kehtetuks tunnistamine, kuid uue regulatsiooni andmata jätmise põhjustanud probleeme seoses vaidlustuskomisjoni pädevuse ja rolli sisustamisega halduskohtumenetluses. Riigikohtu halduskolleegium on selle kohta andnud tõlgenduse, mille kohaselt „*pärast Riigikohtu üldkogu 8. juuni 2009. a otsust tuleb RHS § 129 lg-t 2 tõlgendada selliselt, et vaidlustuskomisjoni otsuse peale toimub edasikaebamine halduskohtule. Eeltoodust tulenevalt on halduskohtumenetluses nagu ka vaidlustuskomisjonis vastustajaks riigihanke läbiviimise otsustanud Rakvere Linnavalitsus. Vaidlustuskomisjon ei ole halduskohtumenetluses menetlusosaline ja tal puudub seega ka apellatsioonkaebuse esitamise õigus.*“ (Riigikohtu halduskolleegiumi 4.03.2010 otsus nr 3-3-1-11-10, p 21.)

5. 3-4-1-33-05 (Vanemahüvitise maksmisest keeldumine)

20. märtsil 2006 tunnistas Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium põhiseadusevastaseks ja kehtetuks vanemahüvitise seaduse (VHS) § 3 lg 7 teise lause osas, milles see nägi ette, et isikule määratud vanemahüvitist vähendatakse talle tööandja süül vanemahüvitise maksmise kuul välja makstud varem saamata jäänud töötasu tõttu. Vaidlustatud sätte kohaselt ei makstud hüvitist, kui hüvitise maksmise kalendrikuul saadud tulu ületas viiekordset hüvitise määra.

Vaadeldava seadusesätte rakendamise kohta on olemas ka märkimisväärne madalama astme kohtute praktika. Kuigi Riigikohus leidis kõnealus otsuses nr 3-4-1-33-05, et VHS § 3 lg 7 ei ole vastuolus õigusselguse põhimõttega, on selle tõlgendamisel esinenud mõningaid erimeelsusi. Valdavas enamuses kohtulahendites (vt Tartu Ringkonnakohtu 10.05.2006 otsus kohtuasjas nr 3-05-483 ning Tallinna Ringkonnakohtu otsused 15.03.2007 kohtuasjas nr 3-05-523 ja 14.05.2007 kohtuasjas nr 3-06-1453. Lisaks tugineb Riigikohtu otsuses nr 3-4-1-33-05 antud VHS § 3 lõike 7 tõlgendusele ka Tallinna Halduskohtu 30.06.2006 otsus nr 3-06-59) leitakse, et VHS § 3 lg 7 esimeses lauses kasutatud sõna „teenib“ all tuleb mõista hüvitise maksmise kuul teenitud, mitte aga hüvitise maksmise kuul väljamakstud summasid. Seega hüvitise vähendamise üheks tingimuseks on, et isik töötab kalendrikuul, mille eest hüvitist makstakse. Kui kaebajale maksti tasu varem tehtud töö eest välja küll vanemahüvitise maksmise kuul, kuid puudub alus väita, et tulu teeniti hüvitise maksmise kuul, pole vanemahüvitise saaja VHS § 3 lg 7 mõttes sotsiaalmaksuga maksustatavat tulu hüvitise saamise kuul teeninud ning pensioniametil pole õigus vanemahüvitist kinni pidada. Teistsugusele seisukohale on jäänud ringkonnakohus otsuses (vt Tartu Ringkonnakohtu 29.02.2008 otsus kohtuasjas nr 3-07-1649), milles leiti, et kuigi apellant sai vanemahüvitise maksmise perioodil kätte tasu varem tehtud töö eest, oli pensioniameti otsus vähendada vanemahüvitist õigustatud, kuna töötasu ei jäänud varem saamata tööandja süü tõttu. „*Hüvitise määramisel ja maksmisel pole tähtis mitte reaalse töö tegemise aeg, vaid oluline on tulu väljamaksmise ja sotsiaalmaksuga maksustamise aeg*“, leidis ringkonnakohus. Pole selge, kas vanemahüvitise seaduse viidatud sätte erinev tõlgendamine on põhimõttelist laadi või on tegemist üksiku juhuslikku laadi erandiga. Seega on Riigikohtu lahendist tulenev VHS § 3 lg- te 7 ja 71 rakendamise praktika veel kujunemisjärgus.

6. 3-4-1-8-08 (Kohustusliku sõjaväeteenistuse aja arvamine pensionistaaži hulka)

30. septembril 2008 tunnistas Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks riikliku pensionikindlustuse seaduse § 28 lg 2 p 3 osas, milles see ei võimaldanud pensioniõigusliku staaži hulka arvata kohustusliku sõjaväe- või asendusteenistuse aega, kui isik elas Eestis enne ja pärast väljaspool Eestit toimunud sõjaväe- või asendusteenistusse suunamist ning on omandanud Eestis 15-aastase pensionistaaži. Kõnealune säte võimaldas pensioniõigusliku staaži hulka arvata kohustusliku sõjaväeteenistuse ja asendusteenistuse aja vaid siis, kui isik suunati teenistusse Eestist.

Samas kohtupraktikas on peale riikliku pensionikindlustuse seaduse § 28 lg 2 p 3 kehtetuks tunnistamist olnud Riigikohtu ja madalama astme kohtute vahel erimeelsusi selles osas, milline mõju on põhiseaduslikkuse järelevalve otsusel pensioniameti tegevusele. Vastus sõltub sellest, kas kohtu hinnangul on Riigikohtu otsusel, millega seadus või selle säte tunnistatakse põhiseadusevastasuse tõttu kehtetuks, tagasiulatuv jõud või ei. Viidates Riigikohtu üldkogu 10. märtsi 2008 otsusele nr 3-3-2-1-07, kinnitas Riigikohtu halduskolleegium 11. märtsi 2010 otsuses nr 3-3-1-2-10 taaskord, et seadusesätte kehtetuks tunnistaval otsusel on tagasiulatuv jõud (p 19). Halduskolleegium saatis kohtuasja nr 3-3-1-2-10 pensioni ümberarvutamise kaebuse aluseks olevate faktiliste asjaolude tuvastamiseks halduskohtule uueks läbivaatamiseks (p-d 25-26).

7. 3-4-1-6-08 (Lennundusseaduse alusel makstavad kontrolli kulud)

1. juulil 2008 tunnistas Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks lennundusseaduse § 71 lg 2 teise lause osas, milles see ei taganud kehtestatud avalik-õiguslike rahalise kohustuse elementide kindlaksmääramist kooskõlas PS §-s 113 sätestatud seadusereservatsiooniga. Nimetatud säte pani 26.04.2004 kuni 7.02.2007 kehtinud redaktsioonis ettevõtjatele kohustuse tasuda kulud, mis on seotud

tsiviilõhusõidukite lennukõlblikkuse tuvastamise ning lennuettevõtjate ja hooldusorganisatsioonide siseriiklike ja rahvusvahelistele nõuetele vastavuse kontrollimisega, kuid ei määranud kindlaks selle kohustuse nõutavaid elemente.

Riigikohtu halduskolleegium kinnitas 12.11.2008 otsuses kohtuasjas nr 3-3-1-48-08 põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi seisukohta otsuses nr 3-4-1-6-08, jättes seepärast uuesti hindamata LennS § 71 lõike 2 teise lause põhiseaduspärasuse (p 12). Halduskolleegium tunnistas, et Lennuamet tekitas ettevõtjale põhiseadusevastaseks ja kehtetuks tunnistatud LennS § 71 lõike 2 alusel esitatud arvega vaidlusaluse rahasumma maksmise nõudmisega õigusvastase kahju (p 15).

*4. Is it customary that the legislature fulfills, within specified deadlines, the constitutional obligation to eliminate any unconstitutional aspects as may have been found – as a result of a posteriori and/or a priori review?*¹¹

Kestuse järgi võiks seadusandja poolsed kooskõlastamised jagada erakorralisteks, tavalisteks ning aeglasteks.¹² Erakorralised on juhtumid, kus seadusandja on eriti kiiresti ning täpselt täitnud põhiseaduslikkuse järelevalve kohtu lahendeid¹³, tavalised need, mille puhul on seadusandja kooskõlastusteks kulunud aeg korrelatsioonis probleemi keerukusega, ning aeglased need, kooskõlastamiseks kulunud aeg on ilmselgelt liiga pikk, st Riigikogu väljendab poliitilist soovimatust Riigikohtu poolt väljatoodud probleemiga tegeleda¹⁴. Riigikogu aeglase tegutsemise näiteks võib tuua nn tehnoarajatiste asjaga seonduva temaatika. Vt selle kohta ka ülalpool vastust I osa küsimusele 6. a).

Lisaks seadusandjale kohtuotsuses esitatavale nõudele täita Riigikohtu otsus viivitamatult või mõistliku aja jooksul võimalikult kiiresti on Riigikohtule antud seaduslik õigus jõustunud õigustloova akti või selle sätte kehtetuks tunnistava kohtuotsuse jõustumine kuni kuue kuu võrra edasi lükata.¹⁵ Selline võimalus loodi, vältimaks olukorda, kus seadusesätte puudumine tekitaks probleeme, ning kus on selge, et seadusandja vajab põhiseaduspärase regulatsiooni väljatöötamiseks täiendavat aega (vt Riigikohtu üldkogu 12. aprilli 2006. a otsus asjas nr 3-3-1-63-05, p-d 28–31). Akti või selle sätte põhiseadusevastasust sedastava otsuse ajatamine ei tähenda Riigikohtu praktika kohaselt siiski seda, et põhiseadusevastast akti tohib enne otsuse jõustumist kohaldada. Perioodist 2004–2009¹⁶ saab kohtu poolt seadusandjale antud

¹¹ Vastamisel on kasutatud vastuseid Leedu Vabariigi Konstitutsioonikohtu koostatud Euroopa Konstitutsioonikohtute XIV konverentsi küsimustikule "Seadusandliku tegematajätmise probleemid põhiseaduslikkuse järelevalves" p-dest 4.8 ja 5.1. Eestikeelsena kättesaadav http://www.riigikohus.ee/vfs/1030/Seadusandliku_tegematajätmise_probleemid_PSJV-s.pdf

¹² Ralf Järvamägi. „Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtu mõju seadusandjale” – Juridica nr 6, 2006, lk 419.

¹³ Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 15. juuli 2002. a otsus asjas nr 3-4-1-7-02.

¹⁴ Siinkohal võiks ehk tuua näiteks otsused nn ümberasujate asjades (Riigikohtu üldkogu 28. oktoobri 2002. a otsus asjas nr 3-4-1-5-02, 12. aprilli 2006. a otsus asjas nr 3-3-1-63-05 ja 6. detsembri 2006. a otsus nr 3-3-1-63-05), kuna neil juhtudel tegutses seadusandja iseenesest pidevalt ja võttis isegi 2006. a sügisel vastu olukorda reguleerida püüdva ning Riigikohtu ajatatud tühistamisotsuse jõustumist ennetada püüdva seaduse, mille Vabariigi President Riigikohtus edukalt vaidlustas (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 31. jaanuari 2007. a otsus nr 3-4-1-14-06). Nn ümberasunute küsimuses on ümberasunute vara küsimus täna reguleeritud Riigikohtu otsuse jõustumise tähtaja möödumise ja seadusandja samasisulise seaduse Vabariigi Presidendi poolt välja kuulutamata jätmise tõttu Riigikohtu lahendiga nn teises ümberasunute asjas. Ümberasunute vara tagastamise menetluskorda sätestavat tõhusat regulatsiooni, mille puudumisele Riigikohus nn kolmandas ümberasunute kaasuses viitas, ei ole tänaseni välja töötatud.

¹⁵ PSJKS § 15 lg 1 p 2: Asja lahendamisel võib Riigikohus tunnistada jõustunud õigustloova akti või selle sätte põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks; PSJKS § 58 lg 3: Kohtul on õigus lükata § 15 lõike 1 punktis 2 nimetatud otsuse jõustumine kuni kuue kuu võrra edasi. Otsuse jõustumise edasilükkamist tuleb põhjendada.

¹⁶ Eestikeelne. Kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/988/PSJV_lahendite_taitmine_2010.pdf

otsustamistähtaja ning seadusandja (vahel ka õigeaegsest hilisema) tegutsemise positiivsete näidetena välja tuua tehnorajatiste talumise kohustuse ja välismaalaste relvaloa kohtuasjad.

1. 3-4-1-3-04 (Tehnorajatiste talumise kohustus)

30. aprillil 2004 leidis Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium, et kuigi asjaõigusseaduse rakendamise seaduse § 152 lg-s 1 ja § 154 lg-s 2 ette nähtud tehnorajatise talumiskohustuse regulatsioon on üldiselt põhiseadusepärase, tuleks seaduses ette näha rohkem tagatise maaomanikele ja võimaldada erinevate huvide kaalumist (p 36). Kolleegiumi hinnangul oli regulatsioon põhiseadusevastane osas, milles see ei võimaldanud tehnorajatise kõrvaldamist muul alusel kui üksnes juhul, kui tehnorajatis ei ole enam eesmärgipäraselt kasutusel. Rajatise omaniku tasu maksmisest vabastamist ei pidanud kohus mõõdukaks omandiõiguse piiranguks ning tunnistas kehtetuks AÕSRS § 154 lg 2, mis vabastas tehnorajatise omaniku tasu maksmisest. Kehtetuks tunnistamise osas lükkas otsuse jõustumise kuue kuu võrra edasi, s.o kuni 30. oktoobrini 2004. Kolleegium märkis, et vajalikuks võib osutuda kogu tehnorajatisi puudutava regulatsiooni terviklik korrigeerimine.

Põhiseadusvastaseks ja kehtetuks tunnistatud sätteid tuli Riigikohtu tsiviilkolleegiumil kohaldada mitmes kohtuasjas, enne kui seadusandja jõudis uue regulatsiooni vastu võtta. 29. oktoobri 2004 kohtuasjas nr 3-2-1-108-04 leidis tsiviilkolleegium, et kuna AÕSRakS § 154 lg 2 oli tunnistatud põhiseadusega vastuolus olevaks, ei saa seda kohaldada, mistõttu hageja ei ole kohustatud võrguettevõtte tehnorajatist tasuta taluma. Hagejale tasu suuruse määramisel kasutas kohus analoogiat, nähes ette mõistliku hüvitise kinnisomandi kitsenduse eest. Kohtuasi saadeti tagasi ringkonnakohtule uueks läbivaatamiseks. Ka 15. mai 2006 kohtuasjas nr 3-2-1-43-06 pidi tsiviilkolleegium nentima, et vaatamata kahe aasta möödumisele Riigikohtu otsusest põhiseaduslikkuse järelevalve asjas, ei ole seadusandja regulatsiooni põhiseadusega kooskõlla viinud. Tsiviilkolleegium andis ringkonnakohtule juhised asja uueks läbivaatamiseks: „*Kui kohus leiab, et mahalaadimissõlm on tehnorajatis ja täidetud on ka muud selle talumiskohustuse eeldused (s.t tuvastatud tehnorajatise talumiskohustuse sätete asjassepuutuvus) ning asjakohaseid sätteid ei ole vahepeal põhiseadusega kooskõlla viidud, tuleb asja uuel läbivaatamisel kaaluda vastavate sätete tervikuna kohaldamata jätmist ja põhiseaduslikkuse järelevalve menetluse algatamist*“ (p 17).

Alles kolmandal aastal peale Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi otsust, 26. märtsil 2007 jõustus tsiviilseadustiku üldosa seaduse, asjaõigusseaduse, asjaõigusseaduse rakendamise seaduse, ehitusseaduse, planeerimisseaduse ja kinnisasja sundvõõrandamise seaduse muutmise seadus. Eelnõu seletuskirjas nimetati selle eesmärgina luua selge ja vastuoludeta tehnovõrkude ja -rajatiste ehitamist, talumist ja talumise eest tasumist puudutav regulatsioon, mis haakub üldise tsiviilõiguse kontekstiga, kuivõrd tehnorajatiste talumiskohustus kujutab endast omandi kitsendust. AÕSRS uues redaktsioonis ongi kinnisasja omaniku talumiskohustust piiratud ning talumiskohustuse puudumisel on võimaldatud nõuda tehnorajatise eemaldamist. Samuti on omandi kitsenduse talumise eest ette nähtud tasu, mida arvestatakse tagasiulatavalt alates 1. novembrist 2004, s.o Riigikohtu otsuse jõustumisele järgnevalt päevast.

2. 3-3-1-60-03 (Välismaalasele relvaloa väljastamise eeldusena tööloa olemasolu)

25. veebruaril 2004 tuvastas Riigikohtu üldkogu relvaseaduse § 30 lg 2 põhiseadusevastasuse osas, mis seadis tähtajalise elamisloa alusel Eestis viibiva välismaalase suhtes jahipidamise eesmärgil jahipüssi omamise tingimuseks tööloa olemasolu, samuti osas, mis seadis tingimuseks alalise elukoha järgse riigi pädeva asutuse poolt seda liiki relva kohta antud relvaloa olemasolu. Riigikohus tunnistas sätte kehtetuks, ent lükkas otsuse jõustumise nelja kuu võrra edasi, võimaldamaks seadusandjal kehtestada kohane regulatsioon. Nimelt oleks sätte kohese kehtetuks tunnistamise korral tekkinud välismaalastel, kes ei oma alalise elukoha järgse riigi relvaluba,

Eestis relva omamise õigus lihtsustatud korras – ilma eksamit sooritamata ning ilma, et oleks kontrollitud nende tervislikku seisundit. See oleks viinud ebavõrdse kohtlemiseni nende isikute suhtes, kellel on relvaluba võimalik saada vaid üldkorras, ning ohtu oleks sattunud relva omamise piirangute legitiimne eesmärk. Otsuse jõustumise edasilükkamist taotles ka Riigikogu õiguskomisjon. Seega jõustus otsus 25. juunil 2004.

28. juunil 2004 võttis Riigikogu vastu relvaseaduse muutmise seaduse, mis jõustus tagasiulatuvalt 25. juunil. Seadusega anti Eestis elamisloa alusel viibivale välismaalasele, kellel puudub teise riigi pädeva asutuse väljastatud relvaluba, võimalus soetada, omada ja vallata teatud relvi (sporditulirelva, pneumo-, heit- ja külmrelva, välja arvatud kumminui, vastava spordialaga tegelemiseks, jahitulirelva jahipidamiseks, gaasirelva ja sileraudset püssi turvalisuse tagamiseks), kui tal on relvaseaduses ettenähtud üldistel alustel ja korras Eestis antud relvaluba. Tähtajalist elamisluba omavale välismaalasele antava relvaloa kehtivusaeg ei tohi aga relvaseaduse § 34 lg 8¹ kohaselt ületada tema elamisloa kehtivusaega. Elamisloa kehtetuks tunnistamise korral tunnistatakse ka relvaluba kehtetuks. Samuti kaotati põhiseadusevastaseks tunnistatud tööloa omamise tingimus. Alates 1. augustist 2008 kehtiva relvaseaduse redaktsiooni kohaselt on võimalus saada Eestis välja antud relvaluba antud lisaks elamisloa alusel Eestis viibivatele välismaalastele ka neile, kes elavad siin elamisõiguse alusel.

5. What happens if the legislature has failed to eliminate unconstitutional flaws within the deadline set by the Constitution and/or legislation? Give examples.

Seadusandja tegevusetus põhiseaduslikkuse järelevalve kohtulahendi rakendamisel toob vahetult välja kohtu võimetuse oma otsuste täitmist kontrollida. Sellise tegevusetuse põhjuseid võib olla mitmeid. Seadusandliku tegematajätmisega seotud kohtuasjade hulgest on seadusandja pikalt kestnud tegevusetust kõige paremini iseloomustavaks omandireformialased nn ümberasujate kaasused (Vt Riigikohtu üldkogu 12. aprilli 2006. a otsust asjas nr 3-3-1-63-05, p-d 28–31). Otseseid tagamismehhanisme selleks, et Riigikogu täidaks Riigikohtu otsusest tõusetuva kohustuse, ei ole. Mõnel juhul on Riigikohtul võimalus olla oma kohtupraktikas järjekindel, st tegeleda ühe küsimusega pidevalt ja jõuda lõpuks õigussüsteemile otsustava tulemuseni. Siinkohal on heaks näiteks eelnimetatud ümberasujatega seonduvad neli kaasust (Riigikohtu üldkogu 28. oktoobri 2002. a otsus asjas nr 3-4-1-5-02, 12. aprilli 2006. a otsus asjas nr 3-3-1-63-05, 6. detsembri 2006. a otsus nr 3-3-1-63-05 ja Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 31.01.2007 otsus nr 3-4-1-14-06; vt ka Riigikohtu üldkogu 10. märtsi 2008 otsus kohtuasjas nr 3-3-2-1-07).

Omandireformi aluste seadus ja 1941. a Saksa riigiga sõlmitud lepingute alusel Eestist lahkunud isikute õigused¹⁷

Riigikohtu üldkogu tunnistas 28. oktoobril 2002. a Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse § 7 lg 3 põhiseadusevastaseks. Olgugi et Riigikohus ei seadnud kahtluse alla Riigikogu reformipoliitilist otsust põhimõttelises küsimuses, kohustas Riigikohus selle otsusega seadusandjat viima mainitud sätte kooskõlla õigusselguse põhimõttega. Käsitletav kaasus on eriline lisaks veel selle poolest, et selle probleemiga on Riigikogus väga tõsiselt tegeletud. Sellest annab tunnistust kaks Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse § 7 lõike 3 muutmise seaduse eelnõu. Esimese eelnõu (1290 SE; kuupäevaga 15. jaanuar 2003) ning teise samasisulise eelnõu (15 SE II; kuupäevaga 1. aprill 2003) seletuskirjad on identsed ning eraldi lõikenäid on välja toodud, et Riigikohtu otsust tuleb täita ja omandireformi aluste

¹⁷ Tekst osaliselt 2004.–2009. a põhiseaduslikkuse järelevalve lahendite täitmist puudutavast analüüsist. Eestikeelne. Kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/988/PSJV_lahendite_taitmine_2010.pdf

seaduse § 7 lõiget 3 muuta. Sellega tunnustasid eelnõu algatajad ja seadusandja Riigikohtu otsust ning asusid seda täitma. Probleem ei olnud mitte otsuse aktsepteerimises, vaid selle täitmise viisis kokkuleppe saavutamises.

12. aprillil 2006 tunnistas Riigikohtu üldkogu kehtetuks omandireformi aluste seaduse § 7 lg 3, mis nägi ette, et Saksa riigiga sõlmitud lepingute alusel Eestist lahkunud isikutelt õigusvastaselt võõrandatud vara tagastatakse või kompenseeritakse riikidevahelise lepingu alusel. Kuna sellist lepingut ligi 15 aasta jooksul polnud sõlmitud, valitses nende ümberasujate vara suhtes määramatus, kas see tuleb tagastada või kompenseerida ümberasunutele või võimaldada nendel pindadel elavatel üürnikel see erastada. Riigikohus lükkas otsuse jõustumise 6 kuud edasi, andmaks seadusandjale aega uue õigusliku regulatsiooni väljatöötamiseks. Osaotsuse kohaselt, kui 12. oktoobriks 2006 ei ole jõustunud ORAS § 7 lg-t 3 muutev või kehtetuks tunnistav seadus, jõustuks Riigikohtu otsus. Nimetatud sätte oli Riigikohus juba neli aastat varem põhiseadusevastaseks tunnistanud. Toona ei tunnistanud aga Riigikohus ORAS § 7 lõiget 3 kehtetuks, kuna ei soovinud teha poliitilist otsust. Riigikohus rõhutas, et ümberasujatele kuulunud vara tagastamise või erastamise kohta peaks selge regulatsiooni välja töötama seadusandja. Vaatamata Riigikohtu esimehe poolsetele korduvatele tähelepanu juhtimistele (Riigikogule esitatud ettekannetes), jäi Riigikohtu 2002. a otsus aga täitmata. Sestap rõhutas Riigikohus oma 2006. a lahendis nr 3-3-1-63-05, et teistkordne piirdumine ORAS § 7 lg 3 põhiseadusevastasuse tuvastamisega, ilma sätet kehtetuks tunnistamata, ei aitaks kaasa olukorra lahendamisele. „*Aastaid kestnud põhiseadusevastase olukorra lõpetamiseks tuleb ORAS § 7 lg 3 tunnistada kehtetuks*“, oli Riigikohtu seisukoht. Parlament püüdis Riigikohtu 12. aprilli 2006 otsust täita. Selleks võeti 14. septembril 2006 vastu Eesti Vabariigi omandireformi aluste seaduse § 7 lõike 3 kehtetuks tunnistamise seadus. Vabariigi President jättis selle aga välja kuulutamata, sest leidis, et seadusemuudatus ei ole kooskõlas õigusselguse ja õiguskaitse põhiseadusliku põhimõttega. Seaduse muutmata kujul vastuvõtmise järel esitas president Riigikohtule taotluse tunnistada seadus põhiseadusega vastuolus olevaks. 31. jaanuaril 2007 rahuldaski Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium kohtuasjas nr 3-4-1-14-06 Vabariigi Presidendi taotluse ning tunnistas välja kuulutamata jäetud seaduse põhiseadusega vastuolus olevaks. Kolleegiumi arvates tagas seadus õiguse menetlusele vaid neile ümberasunutele, kelle õigusvastaselt võõrandatud vara tagastamise või kompenseerimise avaldus oli jäetud läbi vaatamata. Seaduses puudus tõhus regulatsioon, mis võimaldanuks ümberasunutel ja õigusvastaselt võõrandatud eluruumide erastamiseks õigustatud isikutel oma õigusi realiseerida. Kolleegiumi hinnangul ei lahendanud seadus põhiseaduspäraselt ORAS § 7 lõike 3 kehtetuks tunnistamisega seonduvaid õiguslikke küsimusi ja tekitas erinevaid ümberasunute grupe ebavõrdselt koheldes pigem probleeme juurde. Kuna ORAS § 7 lg-t 3 muutev või kehtetuks tunnistav seadus ei olnud Riigikohtu üldkogu 12. aprilli 2006. a lahendis antud 6-kuulise tähtaja jooksul jõustunud, tunnistas Riigikohus, et samast otsusest tulenevalt on ORAS § 7 lg 3 kehtetu alates 12. oktoobrist 2006. Kohus oli seisukohal, et ORAS § 7 lg 3 kehtetuse tagajärjeks on see, et Saksa riigiga sõlmitud lepingute alusel Saksamaale ümber asunutele kuulunud õigusvastaselt võõrandatud vara kuulub tagastamisele, kompenseerimisele või üürnikele erastamisele omandireformi aluste seadusega sätestatud üldistel alustel ja üldises korras. „Selline õiguslik selgus võimaldab jätkata /.../ kassatsioonkaebuse menetlemist“, leidis Riigikohus 6. detsembril 2006 teises osaotsuses ning rahuldaski Eestist ümberasunud isikute kassatsioonkaebuse (otsus nr 3-3-1-63-05).

Kuna kehtetuks tunnistatud sätte asemele alternatiivset regulatsiooni ei kehtestatud, rõhutas Riigikohtu üldkogu 10. märtsi 2008 otsuses kohtuasjas nr 3-3-2-1-07 uuesti, et lähtuvalt põhiseaduse §-dest 13 ja 14 tulenevast õigusest korraldusele ja menetlusele, tuleb Saksamaale

ümberasunutele kuulunud õigusvastaselt võõrandatud vara suhtes esitatud avaldusi hakata menetlema. Üldkogu andis suunise käsitleda kehtivuse kaotanud ORAS § 7 lg 3 alusel varem rahuldamata jäetud avalduste menetlemist mitte haldusmenetluse uuendamise, vaid uue menetluse alustamisena. Avalduste puhul, mida pole varem esitatud või mis on tagastatud ORAS § 7 lg 3 alusel läbivaatamatult, tuleb üldkogu otsuse kohaselt igal üksikul juhtumil kaaluda, kas avaldus on esitatud mõistliku aja jooksul. Nendest seisukohtadest juhindudes on Riigikohtu halduskolleegium mitmel korral sisuliselt läbi vaadanud ORAS § 7 lg 3 kehtetuks tunnistamise järgselt esitatud kassatsioonkaebusi ja teistmisavaldusi (Riigikohtu halduskolleegiumi otsused 14.07.2007 kohtuasjas nr 3-3-2-2-07; 14.05.2008 kohtuasjas nr 3-3-1-99-06; 14.05.2008 kohtuasjas nr 3-3-1-23-08; 5.06.2008 kohtuasjas nr 3-3-1-32-07; 16.04.2009 kohtuasjas nr 3-3-1-7-09 ning 10.12.2009 kohtuasjas nr 3-3-1-84-09).

ORAS § 7 lg 3 kohtusaagat kokku võttes võib järeldada, et kuna seadusandja ei suutnud jõuda kõiki osapooli piisavalt rahuldavale poliitilistele kompromissile, tuli kohtul probleemile lahendus leida, lähtudes põhiseaduslikest väärtustest ning üldisest omandireformialasest seadusandlusest. ORAS § 7 lg 3 kehtetuks tunnistamisega leidis lahenduse pikaajaliselt vaidlusi tekitanud nn ümberasujatele kuulunud vara tagastamise küsimus. Seadusandja on põhiseaduslikkuse järelevalve kohtuotsust ka aktsepteerinud ning asunud otsima järgmisi sobivaid ja proportsionaalseid meetmeid omandireformi lõpuleviimiseks.¹⁸

Vt selle küsimuse kohta ka vastust küsimustiku I osa küsimusele nr 6. a)).

6. Is legislature allowed to pass again, through another normative act, the same legislative solution which has been declared unconstitutional? Also state the arguments.

Põhiseaduse § 59 kohaselt kuulub seadusandlik võim Riigikogule, kes on seetõttu vaba otsustama vastuvõetavate õigusaktide sisu üle. Samas on Riigikogu piiratud põhiseadusega – põhiseaduse § 3 lg 1 esimene lause nõuab, et "Riigivõimu teostatakse üksnes põhiseaduse ja sellega kooskõlas olevate seaduste alusel." Seega on Riigikohtu kohtuotsus, millega kuulutatakse vastuvõetud õigusakt või selle säte põhiseadusevastaseks, Riigikogule siduv ning põhiseadusvastase olukorra või regulatsiooni taasjõustamine ebaseaduslik ning vastuolus põhiseadusega. Erinev on lugu määrusandlusvolitusega seotud juhtudel, kui õigustloov akt on põhiseadusvastane akti andmise pädevuse ületamise tõttu: kui uus õigustloov akt võetakse vastu formaalselt õiguspärasel viisil, võib olla tegemist aktiga, mille sisu vahepeal ei muudeta, muutub vaid akti andnud organ.

7. Does the constitutional court have a possibility to commission other state agencies with the enforcement of its decisions and / or to stipulate the manner in which they are enforced in a specific case?

PSJKS § 14 lg 3 kohaselt lahendab üldkogu Riigikohtu kolleegiumi või erikogu poolt vastava menetlusseadustiku järgi määrusega üleantud asja kõigis asjassepuutuvates küsimustes, kohaldades samaaegselt asja liigile vastavat menetlusseadustikku ja käesolevat seadust. Seega juhul kui Riigikohtu üldkogu lahendab nt Riigikohtu halduskolleegiumi poolt üleantud kohtuasja, tuleb tal otsuses võtta seisukoht ka kohtusse pöördunud isiku kassatsioonkaebuse osas, st et ta otsustab lisaks põhiseaduslikkuse küsimuse lahendamisele ka konkreetse kohtuasjaga seonduva. Sellistel juhtudel on Riigikohus väga täpselt ette näinud korra oma otsuse täitmiseks (vt nt Riigikohtu üldkogu otsust Šuvalovi asjas). Muudel põhiseaduslikkuse

¹⁸ Selleks on Vabariigi Valitsus 21.03.2010 algatanud omandireformiga seonduvate seaduste muutmise seaduse (715 SE). Arvutivõrgus: http://www.riigikogu.ee/?page=en_vaade&op=ems&eid=960515&u=20100420032958.

järelevalve juhtudel vastavat otsuse täitmise reguleerimise korda ega võimalust Riigikohtule otsesõnu ette pole nähtud. Samas on Riigikohus mitmetes muudes põhiseaduslikkuse järelevalve korras tehtud lahendites andnud suuniseid põhiseadusvastase olukorra lõpetamiseks (valimisliidud II, relvaloa andmise asi (kriminaalasjas kahtlustatava või süüdistatava relvasoetamisloa või relvaloa kehtivuse peatamine) jne).

Perioodi 2004.–2009. a põhiseaduslikkuse järelevalve lahendite täitmist puudutav analüüs¹⁹ toob välja mõned näited selle kohta:

1. 3-4-1-1-05 (Valimisliidud II)

19. aprillil 2005 tunnistas Riigikohtu üldkogu kehtetuks kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse § 701, mis keelas alates 1. jaanuarist 2005 valimisliitude esitamise valla või linna valimiskomisjonile registreerimiseks. Riigikohus leidis, et mainitud säte koosmõjus erakonna seadusest tuleneva nõudega, et erakonna registreerimiseks peab sellel olema vähemalt 1000 liiget, takistavad kohaliku omavalitsuse üksuse elanikel nimekirjade esitamist kohaliku omavalitsuse volikogu valimisel ning on seetõttu oma koosmõjus põhiseadusevastased. Riigikohus võttis selles asjas üsna aktivistliku positsiooni, väites esmalt küll, et „*seadusandjal on põhimõtteliselt mitmeid võimalusi põhiseadusevastase olukorra kõrvaldamiseks*“, kuid lisades samas, et „*elanike arvult väikestes kohaliku omavalitsuse üksustes ei oleks üksnes erakondade nimekirjades kandidaatide ülesseadmise võimaldamine põhiseaduspärane isegi siis, kui erakonnale esitatakse 1000 liikme nõuet vähendada näiteks kümme korda. Ka 100 liikme nõude puhul ei oleks paljudes omavalitsusüksustes võimalik moodustada mitut kohalikku erakonda.*” Rõhudes ka valimiseni jäänud aja nappusele, dikteeris kohus seadusandjale tegelikult ainsa võimaliku käitumisvariandina ette valimisliitude taaslubamise.

Sarnasele seisukohale jõudis Riigikohus ka juba 2002. aastal nn esimeses valimisliitude kaasuses (Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 15. juuli 2002 otsus nr 3-4-1-7-02). Ka nende kohaliku omavalitsuse valimiste eel soovis seadusandja piirata valimisliitude kandideerimist. Riigikohus leidis, et „*Tõenäoliselt on aga valimisliitude taaslubamine ainus vahend, mis suudab tagada kohaliku omavalitsuse volikogude valimiste tähtaegse korraldamise.*” Toonane Riigikohtu otsus andis alust diskussioonideks põhiseaduskohtu aktivismi ja poliitikasse sekkumise üle.²⁰ Pärast Riigikohtu 2005. a otsust ei ole aga seadusandja valimisliitude osalemist kohalikel valimistel enam sisuliselt reguleerinud ning valimisliidud kohaliku omavalitsuse volikogude valimistel on endiselt lubatud. Seega pärast teistkordset kinnitust võttis seadusandja Riigikohtu seisukoha omaks ega ole püüdnud valimisliitude enam küsimärgi alla seada.

2. 3-3-1-59-07 (Palga maksmata jätmise kohtunikule, kelle teenistussuhe on kriminaalmenetluse ajaks peatunud)

14. aprillil 2009 leidis Riigikohtu üldkogu, et sellise regulatsiooni puudumine (õigustloova akti andmata jätmine), mis võimaldaks maksta palka või muud hüvitist kohtunikule, kelle teenistussuhe on kriminaalmenetluse ajaks peatunud, on vastuolus põhiseaduse § 147 lg-ga 4 koosmõjus põhiseaduse §-dega 146 ja 15. Võttes arvesse, et kohtuniku palk on tema sõltumatuse tagatiseks, samuti et kohtunikule makstav palk peab olema elementaarses korrelatsioonis tema tegeliku tööise panusega, kohustas üldkogu Justiitsministeeriumi maksuma

¹⁹ Eestikeelne. Kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/988/PSJV_lahendite_taitmine_2010.pdf

²⁰ Vt Riigikogu stenogramm. Kohaliku omavalitsuse volikogu valimise seaduse muutmise seaduse eelnõu (1135 SE) teine lugemine. Riigikogu 30. juuli 2002. aasta erakorraline istungjärk. Eestikeelsena kättesaadav: <http://web.riigikogu.ee/ems/stenograms/2002/07/t02073000.html> (5.02.2005).

A. Šuvalovile 50% tema ametipalgast ja lisatasudest kogu aja eest, mil A. Šuvalovi ametikohustused kohtunikuna olid kriminaalmenetluse tõttu peatunud.

3. 3-4-1-16-08 (Relvaloa andmisest keeldumisel kaalutusõiguse puudumine)

26. märtsil 2009 tunnistas Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegium relvaseaduse § 43 lg 1 p 2 põhiseadusega vastuolus olevaks ja kehtetuks osas, milles see ei võimalda politseiprefektuuril arvestada kahtlustatava või süüdistatava relvasoetamisloa või relvaloa kehtivuse peatamisel kahtlustatava või süüdistatava isikuga ja kahtlustuse või süüdistuse sisuks olevate asjaoludega. Kui tegemist on kriminaalmenetlusega, mille ese ei ole elu- või tervisevastane kuritegu ega esine muid relva kuritarvitamise ohtu kujutavaid asjaolusid, pole relva soetamisloa või relvaloa kehtivuse kohustuslikus korras peatamine mõõdukas abinõu teiste isikute elu ja tervise kaitsmiseks. Kolleegium lisas, et „*kõige paremini tagab ühelt poolt inimeste elu ja tervise kaitse ja teiselt poolt kahtlustatava või süüdistatava üldise vabaduspõhiõiguse kaitse, kui seaduse rakendajal on võimalik arvestada relvaloa või soetamisloa kehtivuse peatamisel kahtlustuse või süüdistuse sisuks olevate asjaoludega, kahtlustatava või süüdistatava isikuomadustega ning muude võimalike oluliste asjaolude ja põhjendatud huvidega. Üldise vabaduspõhiõiguse piiramisel ette nähtud kaalutusruum väldib isiku muutumist riigivõimu objektiks ja aitab kaasa inimväärikuse tagamisele.*“ (p 39)

Kolleegium pidas võimalikuks ka, et seadusandja ise, kasutades oma otsustusvabadust, piiritleb politseiprefektuurile suuremat kaalutusõigust andmata relvaseaduses need asjaolud, mille esinemisel tuleb relvaloa või soetamisloa kehtivus kohustuslikus korras peatada. Riigikohtu lahendile viitav märkus on relvaseaduse kehtetuks tunnistatud sätte juurde sisse viidud. Lisaks algatas Vabariigi Valitsus mh nimetatud probleemide lahendamiseks 12. aprillil 2010 relvaseaduse muutmise seaduse eelnõu. Relvaseaduse eelnõu § 43 muudatused täpsustavad kontrollimeetmeid relvade ringluse osas. Eelnõu seletuskirja kohaselt luuakse muudatusega õiguslik konstruktsioon, mis vastab Riigikohtu 26. märtsi 2009 otsusele. Muudatusega luuakse võimalus relvaloa peatamisel arvestada isikut, tema tegu ja nende seost relva omamist välistavate asjaoludega. Muudatus annab võimaluse olla paindlik ning lähtuda relvaloa kehtivuse peatamisel objektiivsest, isikust lähtuda võivast ohust. Seega on seadusandja näidanud üles tahet kooskõlastada õigusnormid Riigikohtu lahendiga.